

Ma'rifat

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган 2001 йил 6 январь, шанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 2 (7301)

ИҚТИСОДИЙ ҲАМЖАМИЯТ ВА ТАРАҚҚИЁТ

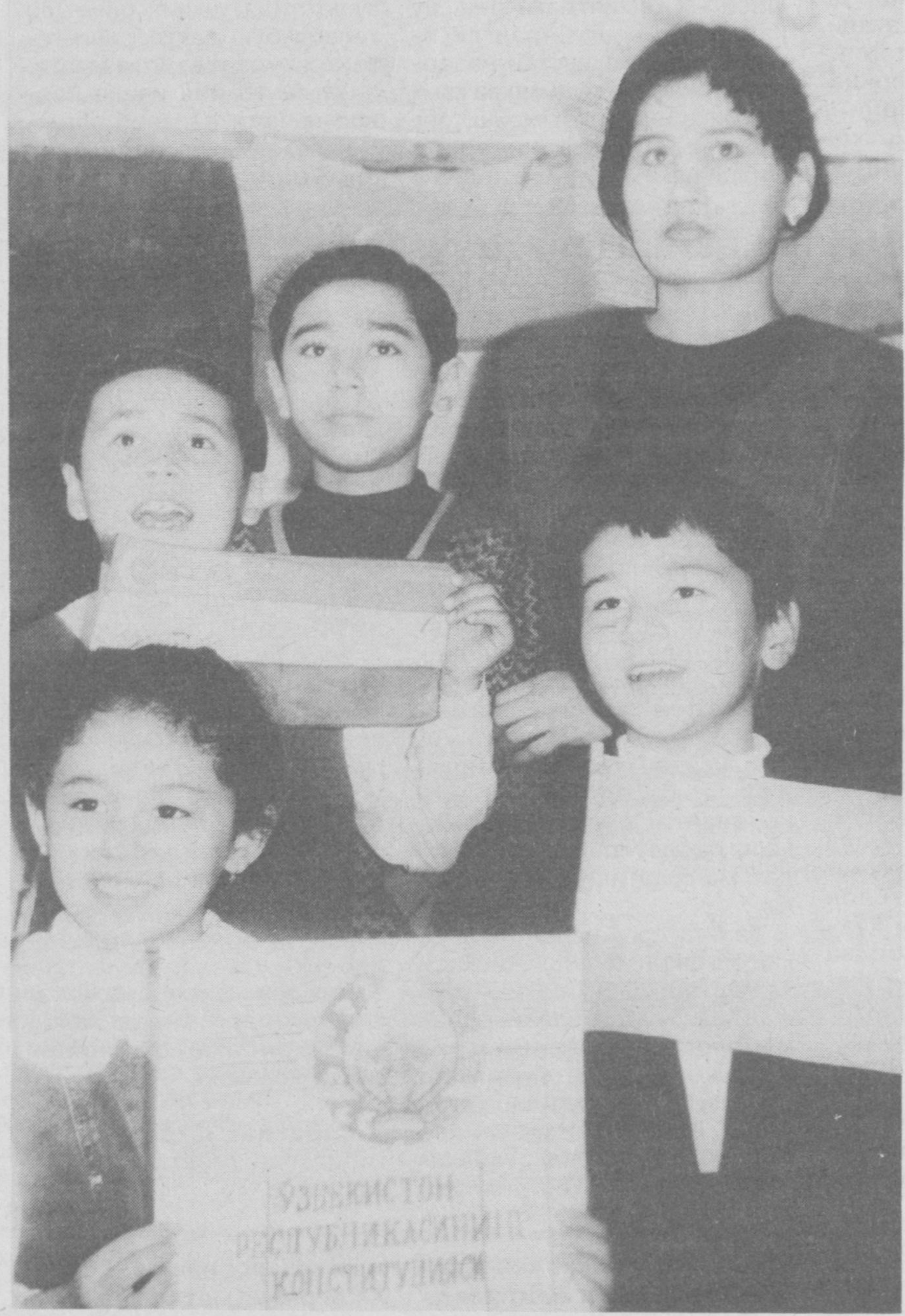
Мамлакатларнинг жаҳон иқтисодиётига интеграциялашуви минтақавий ҳамкорликдан бошланади. Зеро, ён-атрофдаги давлатлар билан тинч-тотув яшаш, товарлар, хизматлар, маблағ ва ишчи кучларининг эркин ҳаракатини таъминлаш интеграция жараёнларини тезлаштириб, минтақа халқларининг тўқ-фаровон яшаши учун қулай шароит яратди. Мавжуд муаммоларни биргаликда бартараф этиш имконини беради.

Шу нуқтаи назардан қараганда, Марказий Осиё Иқтисодий Ҳамжамиятининг ташкил

этилиши минтақа халқларининг туб манфаатларига, ҳаётини эҳтиёжларига мос тушади.

5 январь куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов Иқтисодий Ҳамжамиятнинг навбатдаги йиғилишида иштирок этиш учун Олмаота шаҳрига келди. Учрашув Иқтисодий Ҳамжамиятга аъзо давлатлар раҳбарлари — Ислон Каримов, Нурсултон Назарбоев, Асқар Акаев ва Имомали Раҳмоновларнинг тор доирадаги мулоқоти билан бошланди.

(Давоми 2-бетда)

«...униб-ўсиб келаётган ёш авлодимиз Конституциянинг маъно-мазмунини, у халқимизнинг истиқлол йилларида эришган улкан тарихий ютуғи эканини теран англаб етсин».

Президент Ислон Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 8 йиллигига бағишланган йиғилишда сўзлаган нутқидан.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ФАРМОЙИШИ ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI КОНСТИТУЦИЯСИНИ ЎРГАНИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Ҳаётимизнинг Асосий Қонуни бўлмиш Ўзбекистон Конституциясининг жамиятдаги ўрни ва аҳамиятини, маъно-мазмунини ва моҳиятини ўрганиш, ёш авлоднинг ҳуқуқий онги, тафаккури ва маданиятини тарбиялаш ҳамда юксалтириш, шунингдек, Конституцияни билиш, унинг мазмун-моҳиятини тарғиб ва ташвиқ қилиш мақсадида:

1. Ўзбекистон Конституцияси бўйича болалар ва ўқувчиларда мустақкам билимларни шакллантириш ҳамда Конституция моҳиятини кенг омма онгига сингдиришга қаратилган Конституцияни ўрганиш дастурини яратиш, унинг асосида махсус ўқув курсларини ишлаб чиқиш ва тегишли методикаларни тайёрлаш бўйича комиссия тасдиқлансин.

Комиссияга таълим турлари бўйича мутахассислардан иборат эксперт гуруҳларини ташкил этишга рухсат берилсин.

2. Комиссия Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Давлат матбуот қўмитаси ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси билан биргаликда:

бир ой муддатда таълимнинг барча турларида Конституцияни ўрганиш учун зарур бўлган дастурлар, курслар, методик кўрсатмалар ва бошқа дидактик воситаларга қўйиладиган талабларни ишлаб чиқсинлар;

2001 йил 1 апрелга қадар "Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш" махсус ўқув курсларини барча таълим турлари учун ишлаб чиқсинлар ва тасдиқласинлар;

барча таълим турлари учун болалар ва ўқувчиларни, ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, ҳуқуқий онг ва маданиятини шакллантиришга қаратилган Конституцияни ўрганиш бўйича дарсликлар ва махсус адабиётларни 2001 йил 1 августга қадар яратсинлар, чоп этсинлар ва жойларга етказишни ташкил этсинлар.

3. Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, таълим муассасаларига эга бўлган бошқа вазирлик ва идоралар:

2001 йил 1 августга қадар "Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш" курслари бўйича мактабга-ча таълим туридаги тарбиячи ва методистлар, умумий ўрта таълим муассасаларидаги ўқитувчилар, ўрта махсус, касб-хунар таълими ва олий таъ-

лим турларида дарс берувчи профессор-ўқитувчиларни тайёрласинлар;

2001-2002 ўқув йилидан бошлаб мактабга-ча ва умумий ўрта таълим муассасаларида, ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим муассасаларида "Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш" курсларини ўқитишга киришсинлар;

курс мазмунининг сифатли ўзлаштирилишини таъминлаш мақсадида унинг якуни бўйича ўқувчи ва талабалар орасида коллоквиум ва синовлар ўтказсинлар.

4. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари, Республика Маънавият ва маърифат кенгаши, Республика "Маҳалла" жамғармаси, тегишли жамоат ташкилотлари Конституцияни ўрганиш дастури асосида ўқув-услубий, илмий-оммабоп ва бошқа воситалар ёрдамида, мутахассисларни кенг жалб қилган ҳолда фуқаролар ўртасида Конституциянинг мазмун-моҳияти, унинг ўрни ва аҳамияти бўйича тарғибот ва ташвиқот ишларини олиб борсинлар, уларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш учун зарур чора-тадбирлар белгиласинлар ва амалга оширилишини таъминласинлар.

5. Ўзтелеерадиокомпанияси, Миллий ахборот агентлиги, "Тасвирий ойна" уюшмаси оммавий ахборот воситаларида мазкур масала бўйича доимий рукнлар туркуми, телекўрсатувлар ва радиоэшиттиришлар ҳамда тасвирий воситалар ташкил этсинлар.

6. Мазкур Фармойишнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари Ҳ.Кароматов зиммасига юклансин.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти
И.КАРИМОВ**

Тошкент шаҳри,
2001 йил 4 январь.

ОТА-ОНАНИНГ БЕФАРҚЛИГИ...

ЁХУД БОЛАНИНГ
ҲУҚУҚБУЗАРЛИГИ УЧУН ОТА-ОНАГА
ҚАНДАЙ ЖАЗО БЕРИЛАДИ?

3-бет

БИР ВИЛОЯТДА ИККИ МАНЗАРА

6-бет

ИҚТИСОДИЙ ҲАМЖАМИЯТ ВА ТАРАҚҚИЁТ

(Давоми.
Боши 1-бетда)

Президентларнинг ўзаро суҳбати чоғида ўзаро минтақавий ҳамкорликнинг бугунги аҳоли ва истиқболлари ҳақида сўз борди. Хусусан, иқтисод, фан ва техника борасидаги ҳамкорлик, минтақада тинчлик ва барқарорликни мустақамлаш, терроризм, диний экстремизм, наркотик моддаларнинг ноқонуний айланишига қарши биргаликда курашиш юзасидан фикр алмашилди.

Президентлар алоҳида эътибор қаратган яна бир масала афғон муаммоси бўлди. Биламизки, Афғонистондаги нотинч вазият бутун Марказий Осиё минтақаси тинчлиги ва барқарорлигига тўғридан-тўғри хавф солади. Бу хавф минтақанинг иқтисодий-сиёсий ривожига, бинобарин ялпи тараққиётга ўз таъсирини ўтказмай қолмайди.

Куннинг иккинчи ярмида Марказий Осиё Иқтисодий Ҳамжамияти Давлатлараро Кенгашининг кенгайтирилган мажлиси бўлди.

Мажлисида Марказий Осиё ҳамкорлик ва тараққиёт банки фаолияти ҳамда банкнинг аудиторлик текшируви яқунлари билан боғлиқ масалалар таҳлил этилди. Шунингдек, мажлисида 1994 йил июл ойида Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон ҳамда Тожикистон ўртасида Марказий Осиё ҳамкорлик ва тараққиёт банкини (МОҲТ) таъсис этиш тўғрисида тузилган битимга ўзгартиришлар киритишга оид масалалар муҳокама этилди.

Мажлисида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов Марказий Осиё Республикалари Иқтисодий Ҳамжамиятининг Форумини чақириш ҳақида таклиф киритди.

Ушбу таклиф анжуман қатнашчилари томонидан яқдиллик билан маъқулланди. Бу ташаббус Ҳамжамиятнинг 2002 йилга қадар ўзаро ягона иқтисодий макон

яратиш бўйича дастурига тўла мосдир.

Шу ўринда айтиш керакки, Ўзбекистон Ҳамжамият доирасида турли сиёсий ёхуд бошқа замзамалардан холи, ҳақиқий иқтисодий ҳамкорликни шакллантириш ва ривожлантиришни ўзига бош мақсад қилиб қўйган. Айни ҳамкорликнинг ибтидосидаёқ бу масала аниқ-тиниқ белгиланган эди.

1993 йилда Ўзбекистон билан Қозоғистон ўртасида 1994-2000 йиллар давомида ўзаро иқтисодий интеграцияни чуқурлаштириш бўйича битим имзоланиши ушбу йўлдаги илк қадам бўлди. 1994 йилда эса бу икки давлат Ягона иқтисодий макон яратишга келишди ва бу борада битим имзоланди.

Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай Қирғизистон ҳам ушбу битимга қўшилди. Бошқача айтганда, Ягона иқтисодий макон яратиш Марказий Осиё давлатлари ўртасидаги ҳамкорликнинг асосига айланди. Шу боис 1998 йил Тожикистон ҳам ушбу ҳужжатни имзолади. Айнан шу йили Ўзбекистон ташаббуси билан мазкур тузилмага Марказий Осиё Иқтисодий Ҳамжамияти, деб ном берилди.

Олмаота саммитида Қирғизистоннинг Халқаро тоғлар йилини ўтказиш тўғрисидаги таклифи ҳам иштирокчилар томонидан қўллаб-қувватланди.

Мажлис няхоясида ҳужжатларни имзолаш маросими бўлди. Унда Ўзбекистон Республикасининг Марказий Осиё Иқтисодий Ҳамжамиятини Марказий Осиё Форумига айлантириш таклифи тўғрисидаги протокол, Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон ва Тожикистон ўртасида 1994 йил имзоланган МОҲТ банкни яратиш тўғрисидаги битимга ўзгартиришлар киритиш бўйича протокол, шунингдек Бишкекда МОҲТ банки шохобчасини очиш ҳамда Ҳамжамият Давлатлараро Кенгашининг навбатдаги мажлисини ўтказиш тўғрисидаги ҳужжатлар имзоланди.

М.РАҲМОНОВ
(ЎЗА)

ЯНГИ КИТОБ

Янги йилнинг дастлабки кунларида мамлакатимиз маънавий ҳаётида муҳим воқеа рўй берди — кўп жылди Ўзбекистон Миллий энциклопедиясининг биринчи жилди нашрдан чиқди.

ФОРУМ

Миллий матбуот марказида ўтказилган ўзбек футбол

лининг кечаги куни, бугунги ва эртанги равнақиға бағишланган форумда Ўзбекистон футболнинг XX асрдаги энг яхши ўйинчиси Г.Красницкий хотирасига бағишланган "Бомбардир" фильми намойиш қилинди.

ЙИГИЛИШ

Назорат органлари фаолиятини мувофиқлаштириш

"ХАЛҚ СЎЗИ" ҲАҚИДА СЎЗ

Дунёдаги энг йирик нашрлар каби ўз нашриёт уйига, матбаачилик корхонасига, ўз матбуот тарқатиш тармоғига, чет элларда ҳам махсус мухбирлари ва мухбирлик манзиллари-га эга бўлиш иштиёқи билан фаолият кўрсатаётган "Халқ сўзи" газетаси 10 ёшга тўлди. Бундан роппароса ўн йил олдин нишона сонини муштарийлар ҳукмига ҳавола этган газета ўтган асрнинг халқимизга берган азиз неъмат — Истиқлол билан ҳамқадам иш юритиб келаяпти. Бугунга келиб "Халқ сўзи" ҳамда "Народное слово" газеталари республикамизнинг етакчи нашрларидан бирига айланди. Ўзининг чинакам муштарийларига эга бўлди.

Шу муносабат билан "Халқ сўзи" газетасининг ўзигагина хос хусусиятлари ҳақида тўхталиб ўтмоқчимиз. Айтиш жоизки, ушбу газета мамлакатимизнинг бош ижтимоий-сиёсий нашри сифатида талқин этилади. Бу эса ижодий жамоадан алоҳида масъулиятни талаб этади. Лекин зийрак муштарийларга маълумки, юқоридаги масъулият, уларнинг ижтимоий-сиёсий мавқеи муаллифлар қаламининг эркинлигига монелик қилмайди. Аксинча, мустақиллигимиз табарруклигини ҳис қилиш, ҳукумат томонидан олиб борилаётган Ўзбекистонда янги жамият, янги давлат, янги иқтисодиётни барпо этишга қаратилган бунёдкор сиёсатнинг моҳиятини англаган ҳолда тараққиёт жараёнини холис, адолат нуқтаи назаридан ёритишни таъминламоқда.

"Халқ сўзи"нинг жиддий газета сифатида эътироф этилиши ҳам бежиз эмас. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳамда республика Вазирлар Маҳкамасининг нашри бўлган газета саҳифаларида Президент фармонлари, Олий Мажлис қонунлари, ҳукумат қарорлари изчил эълон қилинади. Бу муҳим ҳужжатларга мутахассис ва журналистларнинг шарҳлари бериб борилади. Энг муҳими, газета саҳифаларида мана шу дастурий-ҳаётий ҳужжатларнинг ижроси, амалиётга жорий этилишига доир таҳлилий-таңқидий чиқишларни мунтазам кузатиш мумкин.

Газета ўзининг 10 йиллигини нишонлаётган кунда Президент Ислон Каримов тахририятга табрик йўллади. Табрикда қуйидаги жумлаларни ўқиш мумкин: "Сиёсий, ижтимоий, маънавий ҳаётимизга янги-янги тушунчалар кириб келаётган, янги тафаккур тарзи, хурфидарлик каби демократик тамойиллар шаклланаётган ҳозирги шароитда оммавий ахборот воситаларининг асосий вазифаси — жамиятдаги ана шу қарашлар ранг-баранглигини, турли хил нуқтаи-назарларни, мавжуд муаммо ва камчиликларни акс эттириш, энг муҳими, одамларни эркин фикрлашга даъват этиш, бу

университетига ўқишга келди. Тест натижаларига кўра шартнома асосида ўқишга қабул қилинган Нурилло оиладаги иқтисодий қийинчилик туфайли ўқишни давом эттиришга ўйланиб қолди. Бундан хабар топган "Халқ сўзи" жамоаси раҳбарияти унинг шартнома асосида таълимни давом эттиришини ўз зиммасига олди. Тахририят ҳисобидан халқаро журналистика факультетида таҳсил олаётган талаба бўш вақтларини газета жамоасида ўтказаяпти.

Ўтган 10 йил ичида сардор нашрга айланиб улгурган газетанинг оддийгина бир оиллага бахш этган қувончининг ўзи ҳам "Халқ сўзи"нинг мақсадлари истиқлол ғояси билан муштараклигидан далолат беради.

Бундан ташқари «Халқ сўзи» газетасида ҳам ёш қаламқашлар, бўлажак журналист талабаларнинг амалиёт ўташ марказини ташкил этиш бўйича сезиларли ишлар қилинмоқда. Жамоа бу борада бевосита тахририятнинг ўзида шарт-шароитлар яратиш тараддудиди.

Яна бир фикр. Газета Юртбошимиз ташаббуси билан яратилиб, Олий Мажлис томонидан қабул қилинган "Таълим тўғрисида"ги, "Қадрлар тайёрлаш миллий дастури" қонунларининг рўёбга чиқишида, таълим ислохотларининг нечоғли кечаётганини халққа етказишда ўзига хос ўрин тутди.

Биз эса жамоага келажак фаолиятлари янада халқчил, жонбахш бўлишини талаб қоламиз.

Суратда: тахририят котибиятида газета саҳифаланмоқда.

Hamkasblarimiz bayrami

ишни узлуксиз бир жараёнга айлантиришдан иборатдир.

Бу аввало, матбуотга бўлган алоҳида эътибордир. Қолаверса, ушбу фикрлар нафақат "Халқ сўзи" жамоаси, балки ўзбек журналистикаси вакиллари зиммасига юкланган масъулиятли вазифалардир.

"Халқ сўзи" аксарият нашрлардан фарқли ўлароқ ҳафта давомида 5 марта чоп этилаётган газета. Бу тахририятда узлуксиз, қизғин ижодий жараён ҳукм суришидан далолат беради. Ва табиийки, газета ўз саҳифаларида халқ хоҳиш иродасини, миллат манфаатини ифода этади.

Газета эзгу ишлар қилиш, халққа яқин бўлиш, қисқаси халқ сўзи бўлиб қолиш учун фаолият кўрсатаёпти десак муболаға бўлмас. Биргина мисол, Оқдарё туманида ишчи оиласида туғилиб ўсган йигит Нурилло Нарзуллаев мактабни тамомлаб, Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари

бўйича Республика кенгашининг навбатдаги мажлисида ушбу органларнинг келгусидаги фаолиятини режалаштириш масалалари кўриб чиқилди.

ТАҚДИМОТ

"Тарих ва тақдир" мавзuida уюштирилган тарихчи-олимларнинг республика илмий-амалий анжуманида

янги каталог нашри — "XVIII-XIX асрнинг металл ва сопол буюмлари" номли китобнинг тақдимоти бўлиб ўтди.

ЮКСАК МУКОФОТ

Испаниянинг Мадрид шаҳрида ўтказилган халқаро кўргазмада Фозгон мармари "Сифат ва устунлик учун олтин юлдуз" мукофотиға сазовор бўлди.

СЎНГИ УЧ КУН ХАБАРЛАРИ

Боланинг шахс бўлиб шаклланишида атроф-муҳитнинг, оиланинг, мактабнинг ўрни ҳақида кўплаб фикрлар айтилди, айтилмоқда. Қачонки оиладаги муҳит яхши бўлса, ота-она фарзандини тушунса, унинг кўнглига йўл топа олса, яна ҳам муҳими улар фарзандга меҳр бера олсалар болалари ота-она ўйлагандек, улар орзу қилгандек инсон бўлиб етишадилар.

Фарзандга меҳр бера олиш деганда кўпчилик мурғак болаларга коптокми, ўйинчоқ машинами ёки болалар хоҳлаган кийим-кечакними олиб беришни тушунадилар. Баъзида ота-она "болам ҳаммадан яхши яшайпти, унинг барча айтган нарсаларини олиб келиб беряпман, ҳеч қандай камчилиги йўқ", деб ўйлайдилар ва бепарво бўладилар. Бу бепарволик — кўпинча либосдан ҳам азиз бўлган жараён — уларнинг мактабга бориб келишини кузатмасликда, қандай дарсга тайёрлаётганлиги билан қизиқмасликда кўринади. Натижада бола онгида менга ҳамма нарсаси мумкин экан, дарс тайёрламасам ҳам, мактабга бормасам ҳам, бўлаверар экан, ахир дадам (ёки онам) менга ҳеч қандай танбеҳ бермаяпти-ку, қундалигимни текширмайпти ҳам деган тушунча пайдо бўлади. Мана шу нотўғри тушунча эса боланинг тўғри йўлдан чиқиб, адашиб кетиши учун кифоя қилади. Вояга етмаган болаларнинг жиноят кўчасига кириб кетишлари, гиёҳвандликка берилишлари, ҳуқуқбузарлик содир этишлари учун сабаб бўладиган омиллاردан бири маҳалла, мактаб, оила ўртасидаги ҳамкорликнинг яхши йўлга қўйилмаганлигидир. Бола мактабда 5-6 соат "яхши ўқи, намунали ҳуқуққа эга бўл. Ўзингдан каттани ҳурмат қил, кичикка иззатда бўл" деган насиҳатларни эшитиб келади. Уйда эса онаси бувисига қаттиқ-қаттиқ гапиради, "ўқиб шаҳар олиб берармидин" деб дарс тайёрлашга ўтирганга дадаси урушиб, бирор юмушни буюради, эндигина кечки овқатга ўтирган вақтда, дастурхон устида онаси дадаси билан "Қанақа эркаксиз, одамлар бозорга чиқиб пул тояпти, уйига катта-катта кўтариб келяпти, Сиз ҳам ўғлингизни ёнингизга олиб бозорга чиқинг, ўғлингиз ҳам сизга ўхшаб «тополмас» бўлиб қолмасидан уни ҳам бозор-ўчарга, пул топишга ўргатинг" деган таъна-дашномларни эшитади. Эртаси куни бола ҳали уйкуга тўймасидан дадаси билан бозорга отланади. Мактабга боришим керак, деган гапларига "Ўқиш қорнингни тўйғазадими" қабилдаги жавобни олади.

Вояга етмаган болаларнинг жиноят кўчасига кириб кетишлари сабабини ўрганиш мақсадида жуда кўплаб кишилар билан мулоқотда бўлдим, ҳуқуқбузарлик ҳолларини содир этган баъзи ўсмирлар билан суҳбатлашдим. Лекин аниқ фикр ва бир тўхтамга кела олмадим. Чунки, сабаб ва омиллари жуда кўп экан. Вояга етмаганлар ўртасидаги жиноятларнинг кўпайиб кети-

шига сабаб бўлаётган омиллاردан бири ота-оналарнинг фарзанд олдидаги бурчларини бажармаслигидир. Бу ҳаттиҳаракатлари билан ота-оналар ҳам ҳуқуқбузарликка йўл қўймоқдалар. Наманган вилояти прокурорининг катта ёрдамчиси, 2-даражали юрист Шавкатжон Раҳимов билан суҳбатимиз Ўзбекистон Қонунларида ота-оналарнинг жавобгарлиги нималардан иборат эканлиги ҳусусида бўлди.

— **Шавкат ака, суҳбатимизни вилоятдаги вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар фаолиятдан бошласак...**

— Президентимиз ёшлар тарбиясига, уларнинг ҳар томонлама билимли, ахлоқан пок, жисмонан бақувват бўлишига катта эътибор бераётганликларининг яна бир исботини ўтган йилнинг 21 сентябр куни Вазирлар Маҳкамасининг "Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар фаолиятини такомиллаштириш ҳақида"

батлар, учрашувлар ўтказиб, жиноятчиликнинг салбий оқибатлари, жиноятчиликка белгиланган жазолар ҳақида йиғилганларга маълумот бермоқдамиз.

Бу ишларнинг натижаси шунда кўринадик, 1999 йилга нисбатан 2000 йилнинг 10 ойида вояга етмаганлар ўртасидаги жиноятчилик ва ҳуқуқбузарлик ҳоллари сезиларли даражада камайган. Мисол қилиб айтадиган бўлсак, жиноятчилик 1999 йилда 45 та бўлса, 2000 йилда 32 тага, ҳуқуқбузарлик ҳоллари эса 1999 йилда 2450 та бўлса, 2000 йилда 2210 тага камайди.

— **Вояга етмаганларнинг ҳуқуқбузарлик ҳолларини содир этишларида, жиноят кўчасига кириб кетишлари нималар, қандай омиллари сабаб бўлмоқда?**

— Сиртдан қараганда, бу масаланинг аниқ бир жавоби ёки аниқ бир сабаби йўқдек. Бироқ, бунда кўплаб омиллари сабаб қилиб кўрсатиш мумкин. Ота-она-

қонунларимизда ота-онанинг фарзанд олдидаги бурчлари ва вазифалари айтиб ўтилган-ку. Боласига яхши тарбия бермаган, унинг жиноятчи бўлишига сабабчи бўлган ота-оналар қонун олдида жавоб берадиларми?

— Албатта, бизнинг бош Қомусимиз Конституциямизнинг XIV боб 64-моддасида "Ота-оналар ўз фарзандларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялашга мажбурдирлар. Давлат ва жамият етим болаларни ва ота-оналарининг васийлигидан маҳрум бўлган болаларни боқиш, тарбиялаш ва ўқитишни таъминлайди, болаларга бағишланган хайрия фаолиятларини рағбатлантиради", дейилади. Бундан ташқари, "Таълим тўғрисида"ги Қонуннинг 30-моддасида ҳам ота-она фарзандини тарбиялаш ва боқиб, катта қилишга масъул эканлиги қайд этилган. Аслида фарзандни боқиб катта қилиш, уни оқ ювиб оқ тараш, унга билим ва ҳунар ўрганишга шароит яратиш бериш ўзбек халқининг қонида бор нарсаси.

Ўзбек боласи учун қайғуради, боласи учун яшайди. Афсуски, бугунги кунда ўзбек деган номга доғ тушираётган ота-оналар кўпайиб кетмоқда. Авваллари жигаргўшасининг ёмон деб ном чиқариши, унинг ўғирлик устида қўлга тушиши ота-она учун ўлим билан баробар эди. Ўзбекда эл-юрт назаридан қолиш номус саналган. Лекин бугун...

Яна қонунларимизга мурожаат қилсак, фарзандини ташлаб қўйган, унинг тарбияси, ўқиши билан қизиқмаган, болага етарлича ғамхўрлик кўрсатмаган ота-оналар Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодексининг 47-моддаси билан айбланадилар. Унда болаларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш борасидаги мажбуриятларни бажармаганликлари учун ота-оналар ёки уларнинг ўрнини босувчи шахслар, вояга етмаган болаларнинг маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этишига олиб келиши — энг кам иш ҳақининг иккидан бир қисмидан уч бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади, дейилади.

Вилоятимизда 49 нафар ота-она ушбу модда билан айбланиб, улардан кўрсатилган сумма ундириб олинди. Фарзандининг тарбияси, ахлоқига эътибор бермаган ота-оналар тегишли жазо олдилар.

Истардимки, ҳеч кимнинг фарзанди ота-она юзини ерга қаратмаса, маҳалла-қўй олдида уларни бебурд қилиб қўймаса. Биз ҳам бошланган янги йилда ҳеч қайси ота-онани фарзандини тўғри тарбия бера олмабсан, деб жавобгарликка тортмайлик.

— **Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат.**

Шарифа МАДРАХИМОВА
суҳбатлашди

ОТА-ОНАНИНГ БЕФАРҚЛИГИ...

ЁХУД БОЛАНИНГ МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИГИ
УЧУН ОТА-ОНАГА ҚАНДАЙ ЖАЗО БЕРИЛАДИ?

ги қароридан ҳам кўриш мумкин.

Мазкур қарорда кейинги вақтларда ёшларни ижтимоий-фойдали меҳнатга жалб этиш, тарбиялаш, улар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликнинг олдини олишга мутасадди бўлган идораларнинг фаолиятини мувофиқлаштирувчи маҳаллий ҳокимликлар ҳузуридаги мавжуд комиссиялар ўз фаолиятини деярли тўхтатиб қўйганлиги кескин танқид қилиниб, келгусидаги вазифалар белгилаб берилди. Ушбу қарорнинг ижросини таъминлаш борасида вилоят прокуратураси идоралари томонидан бир қатор текширишлар ўтказилиб, жойларда қонунбузиш ҳолатларига йўл қўйилаётганлиги аниқланди.

Хусусан, вояга етмаганлар ўртасида ўтган йилнинг 10 ойи давомида 496 нафар ўқимай-ишламай юрган ўсмирлар аниқланди. Шундан 346 нафар ўсмир ўқишга, 29 нафар вояга етмаган болалар ишга жойлаштирилган. Аммо, 103 нафар вояга етмаганларни ўқиш ёки ишга жойлаштириш муаммоси ечимини топмаган.

Биз вилоят Халқ таълими Бош бошқармаси билан ҳамкорликда жуда кўп ишларни амалга оширмоқдамиз. Маҳалла-ларда, мактабларда болалар ва уларнинг ота-оналари билан турли мавзуларда суҳ-

нинг бепарволиги, ўқитувчи ва тарбиячиларнинг ўз ишига бўлган совуққонлиги, оиладаги етишмовчилик, иқтисодий қийинчилик, боланинг турли нарсаларга қизиқиши. Дейлик, ўсмирнинг қайсидир тенгдоши кимнингдир велосипедини ўғирлади ёки спиртли ичимлик истеъмол қилди. Тенгдошини кўриб бола ҳам шу нарсаларни қилгиси келади ва қилиб кўради ҳам. Бу ишларни амалга ошираётган вақтда бу ҳаттиҳаракатлари жиноят ёки ҳуқуқбузарлик эканлигини унинг ўзи ҳам билмайди. Қўшнингнинг товугини ўғирлаб келган болага ота-онаси танбеҳ бермаса, маҳалланинг фаоллари отага фарзандини тўғри йўлга солиш ҳақида маслаҳат бермаса, ота-она ойда бир марта ёки ҳечқурса йилда 2-3 марта боласи билим олаётган даргоҳга келиб, унинг ўқиши, интизомини ҳақида суриштирмаса, қизиқмаса бола ўз-ўзидан бебош бўлиб кетаверади.

— **Шу ўринда яна бир савол бермоқчи эдим. Кўпчилик ҳолларда жиноят содир этган болаларнинг тарбиясидаги носоғломлиқни мактабда таълим-тарбия ишларининг яхши йўлга қўйилмаганлиги, ўқитувчиларнинг ўз ишига нисбатан лоқайдлигидан, дейишга ўрганиб қолганмиз. Лекин**

ТАЪТИЛАДАГИ МУҲИМ ТАДБИР

ЁХУД "КИЧКИНТОЙЛАР ОЛИМПИДАСИ"НИНГ КАТТА ОЛИМПИДАГА ТАЪСИРИ

"Кичкинтойлар олимпиадаси" 1995 йилдан буён ўтказилиб келинмоқда. Олимпиада асосан 3-4-синфлар ўқувчилари ўртасида икки босқичда, мактаб ва туман босқичларида ўтказилади. Эътиборли томони, ушбу босқичлар ўқув йилининг таътил кунларида бўлиб ўтиши белгиланган, яъни қишки таътил кунларида мактаб босқичи бўлиб ўтса, туман босқичи баҳорги таътил кунларида ўтказилади. Хусусан, айни таътил кунларида ҳам туман мактабларида кичкинтойлар беллашуви юқори савияда, кўтаринки кайфиятда бўлиб ўтмоқда. Мазкур тадбир болаларни билимдонликка, топқирликка, ҳаракатчанликка ундаши билан бирга

уларнинг таътил кунлари самарали кечилиши ҳам таъминламоқда. Шунингдек, уларда мусобақалар ва беллашувларда иштирок этиш кўникмасини ҳосил қилмоқда. "Кичкинтойлар

Tajriba, sinov, natija

олимпиадаси" математика, она тили ва "Ўқиш", тасвирий санъат ҳамда "Иқтисод алифбоси" йўналишларида ташкил этилмоқда. Ҳар бир йўналиш бўйича ўқувчиларнинг иқтидорини энг илғор ўқитувчилардан ташкил топган ҳакамлар ҳайъати баҳолаб боришмоқда. Фолиб ўқувчиларга махсус совғалар ажратилган бўлиб, улар тантанали ра-

вишда тақдирланади.

Юқорида таъкидланганидек, ушбу олимпиада туманда беш йилдан буён ўтказилиб келинмоқда. Шундан буён юқори синфларда ўтказилаётган фанлар олимпиадаларининг деярли барча фолиблари ўша илк "Кичкинтойлар олимпиадаси"да фаол иштирок этган ўқувчилардир. Шу маънода, туман ўқувчиларининг олимпиадаларда фаол қатнашиши бўйича сўнгги йилларда вилоятда юқори ўринни эгаллаши бежиз эмас, тажрибанинг муносиб самарасидир.

"Кичкинтойлар олимпиадаси"ни туманда илк бор ўтказиш ташаббускори бўлган ва бугунги кунда ҳам ушбу беллашув-

ларнинг уюшқоқлик билан ўтишида бош-қош бўлиб келаётган тиниб-тинчимас муаллима туман халқ таълими бўлимининг бошланғич таълим услубчиси Ниёзбуви Турдиевадир. "Бошланғич синф ўқувчилари ўртасида ўтказилаётган ушбу олимпиадага нисбатан болаларимизнинг қизиқишлари жуда кучли, — дейди Ниёзбуви опа. — Бу беллашувлар болаларнинг билим савиясини ошириш билан бирга ўқитувчиларга ҳам катта масъулият юклайди. Улар олимпиада учун махсус тест саволларини ҳам тузиб боришади".

Фидойи инсонлар ташаббуси билан бошланган ташаббус эндиликда ўз самарасини бера бошлади. Айни қишки таътил кунларида туман мактабларида бўлиб ўтаётган навбатдаги "Кичкинтойлар олимпиадаси" ҳам бесамар кетмаслиги, шубҳасиз.

Икром БҮРИБОЕВ

Кейинги йилларда Зомин тумани ўқувчилари фанлар олимпиадаларида фаол иштирок этиш кўрсаткичи бўйича Жиззах вилояти туманлари орасида фахрли ўринни эгаллаб келишмоқда. Туманда олимпиадалар жараёнида барча ўқувчиларнинг бирдай иштиёқ билан қатнашишини кузатиш мумкин. "Бундан тўрт-беш йиллар муқаддам ҳам туманимиз ушбу кўрсаткич бўйича қуйи ўринларда турар эди, — дейди туман халқ таълими бўлими мудири Мурод Йўлдошев. — Ўқитувчиларимизда сезилган жонланиш, ўқувчига мактабга илк қадам қўйган пайтдаёқ қаратила бошланган эътибор, хусусан, бошланғич синфлар ўқувчилари орасида ташкил этилиб, ўтказила бошланган "Кичкинтойлар олимпиадаси" мусобақалари муваффақиятларимизга асос бўлди.

ТХТБ мудири таъкидлаб ўтган

Давлат тест маркази таҳлиллари бўйича 1999 йили Когон тумани мактабларини тугатган 517 ўқувчининг 312 нафари ёки битирувчиларнинг 60 фоиздан кўпроғи олий ўқув юртлирига кириш учун ҳужжат топширган. Уларнинг атиги 28 нафарига талабалик бахти насиб этган. Бу — битирувчилар сонига нисбатан олганда бор-йўғи 5 фоизни ташкил этади. Бухоро вилояти abituriентларининг тест синовини асосига олий ўқув юртлирига киришлари бўйича мамлакатимизда юқори поғонада турган бир пайтда мазкур туманда энг паст натижа қайд этилганлиги ташвишланарлидир. Фан олимпиадаларига когонлик ўқувчилар эришган кўрсаткичлар ҳам қониқарли эмас. Бундан ташқари айрим ҳомий ташкилотлар таълим муассасаларига номигагина бириктирилган. Ота-оналар билан мактаб ҳамкорлиги яхши йўлга қўйилмаган. Бюджет маблағлари, энергия ресурсларидан фойдаланишда камчиликларга йўл қўйилаётир. Тизимдаги бу сингари қатор камчиликларнинг туб сабаблари нимада? Ислохот жараёнлари нега суст кечмоқда? Аҳволни яхшилаш, талаб даражасига кўтариш учун нималар қилиш керак? Вилоят халқ таълими бошқармаси ишчи гуруҳи аъзолари учинчи бор туманда бўлиб ўқув даргоҳларига амалий кўмаклашишлари қарамай туманда сезиларли ўзгариш юз бермаётганлигини қандай изоҳлаш мумкин?

Амалдаги йилнинг март ойида туманда бўлиб ўтган "Мактаблар кунини" якунига бағишланган йиғилишда тўпланганлар эътибори шу долзарб масалаларга қаратилди. Унда барча таълим муассасаларида бўлиб, ҳақиқий аҳвол билан чуқур ва атрофли танишган ишчи гуруҳлари раҳбарларининг ахборотлари тингланган.

— Буюк маърифатпарвар Баҳроуддин Наҳшбанд юртида таълим-тарбия иши юқори савияда бўлиши лозим, — деди вилоят ҳокими, "Мактаблар кунини" ни ўтказиш бўйича вилоят мувофиқлаштирувчи кенгаши раиси Самойдин Ҳусенов. — Шунинг учун бу йўналишда амалга оширилиши лозим бўлган ишлар кўп. Уларни муваффақиятли бажариш учун эса катта тажрибага эга бўлган раҳбарлар керак. Рўйроқ айтишимиз керакки, бу борадаги аҳвол қониқарсиздир.

Шундан сўнг вилоят ҳокими туман халқ таълими бўлими мудирини тумандаги 21-мактаб директориго, унинг ўрнига эса вилоят халқ таълими бошқармаси бошлигининг биринчи ўринбосари вазифасида фаолият кўрсатаётган тажрибали раҳбар Зубайдулла Абдуллаевни тавсия этди.

Чиндан ҳам жамоада кўп нарсалар раҳбарга боғлиқ. Яхши, етарли тажрибага эга ва ўз ўрнида турган раҳбар қўл остидагиларни ягона мақсад сари йўналтириш, меҳнат

самарадорлигини ошириш, интизомни мустаҳкамлаш каби жиҳатларга биринчи галдаги вазифа сифатида қарайди ва шу муҳим мезонлар асосига фаолият юритади. Когон туманида "Мактаблар кунини" да аниқланган ва йўл қўйилаётган камчиликлар тизимга раҳбарликдаги тажрибасизлик, оқсаш натижаси, деган хулосага келинди. Кези келганда шунини алоҳида таъкидлаш жоизки, "Мактаблар кунини" да таълим муассасаларидаги аҳвол, амалга оширилаётган ишлар, мавжуд муаммолар изчил ўрганилиши, ҳар томонлама амалий ёрдам ташкил этилиши билан бир қаторда тизимнинг турли бўғинларидаги катта-кичик раҳбарлар фаолиятига ҳам ҳолис баҳо берилди. Тегишли хулосалар чиқарилди. Бу қадрларнинг лаёқат ва кучи, билим ва тажрибаси ҳақида тўла тасаввур ҳосил қилиш, уларни жой-joyига қўйиш омили бўлди. Катта ҳаёт мактабини ўтаган, ўн йилдан ортиқ муддат мобайни-

ҳолда иш бошлади. Таълим мазмунини сифат жиҳатдан юқори поғонага кўтариш чора-тадбирлари кўрилди. Шундай саъй—ҳаракатлар натижаси ўлароқ, бошланғич синф ўқувчилари ўртасида "Ҳуснихат—2000" кўриктанлови ўтказилди. Беллашув дастлаб синф, кейин синфлар ва мактаблараро ташкил этилди. Ўқув йили якуни ва янги ўқув йили олимпиадасига тайёргарликни кучайтириш мақсадига 5-синфдан 10-синфгача синов олимпиадаси уюштирилди. 8-10-синф ўқувчилари Хотирани ва Қадрлаш кунини муносабати билан "Сен шажарангни биласанми?" мавзусидаги кўриктанловига ўзаро куч синашди. Битирувчи синфлардаги 526 ўқувчининг хоҳиш-истаклари ўрганилди. Келгусида олий ўқув юртлирига кириш ниятида эканликларини билдирган 260 нафар когонлик ёшларга 54 нафар ўқитувчи бириктирил-

Yangicha ish usuli

ди. Кам таъминланган оилалар фарзандлари учун тўланадиган бадаллар 50 фоизга туширилди. Бунга бюджетдан ташқари даромадлар, ер участкасига етиштирилган маҳсулотлар ҳисобидан эришилди. Бунинг натижаси эса маълум—боғчалар бағри янада гавжумлашиб қолди.

Сурхйён ва унинг атрофидаги болалар мактабга ҳар кун қарийб 7 километр масофани босиб ўтишарди. Узоқ яёв юриб келган ўқувчининг ҳолати ўзингизга маълум. Иссиқ ёки аксинча, қаҳратон совуқ, шамол, ёғинли кунларда шунча йўл юриб мактабга қатнаётган боланинг қандай аҳволга тушиши, дарсларда қандай ўтиришини бир тасаввур этинг. Янги мудир қишлоқда бўш турган бинони мактабга айлантириш масаласини қўйди. Бино зарур ўқув анжомлари, парта, стол-стулар билан жиҳозланди. Энг муҳими, болаларнинг узоғи яқин бўлди.

Барча синф хоналаридан давлат рамзлари, ДТС талаблари, рейтинг ойнаси, маънавият ва иқтисод бурчаги, орқа деворга табиат манзараси акс эттирилган сурат-тасвир жой олиши ягона талаб қилиб қўйилди. Маънавият ва иқтисод бурчагидан ўрин олган мазкур синфнинг нархи, ким томонидан сарф-харажат қилинганни тўғрисидаги маълумотлар болаларни жиҳозларни қадрлашга ўргатса, ислохотларнинг бош мезони—ДТС, рейтинг ойнаси фаолликка, бирибидан қолишмасликка ундайди. Давлат рамзлари болаларда она-Ватандан фохрланиш, чинакам фарзандлик туйғуларини ҳис этишга ундаса, табиат манзараси толиққан пайтида ўқитувчига руҳий куч-қувват бағишлайди.

Бу тадбирларнинг барчаси пировардига комил инсонни тарбиялаш, таълимда туб сифат ўзгаришларига эришишдек савобли, ягона ва улғувор мақсадлар учун хизмат қилади. Ҳеч муболағасиз, бу жараёнларда янги раҳбар З.Абдуллаевнинг муносиб ташаббускорлиги, тадбиркорлиги, тажрибаси бор. Улуғ мақсадлар амалий иш, жонкуярлик, қўйилган мақсад сари дадил интилиш билан уйғунлашган жойда ижобий натижаларга эришилиши эса ҳаёт синовидан ўтган ҳақиқатдир. Мана, бу сингари кенг кўламли хайрли, мақсадли фаолият дастлабки ижобий натижасини берди. 2000 йилда олий ўқув юртлирига кириш учун ҳужжат топширган 257 нафар когонлик битирувчининг 130 нафарига талаба бўлиш бахти насиб этганлиги фикримизнинг ёрқин исботидир. Шу бир кўрсаткичнинг аввалги йил билан муқояса этганда ҳам ўртадаги фарқ қилинган меҳнатнинг таълим-тарбия жараёнига нечоғли ижобий таъсир кўрсатаётганлигидан далолат беради.

Жаҳонгир ИСМОИЛОВ,
"Маърифат"нинг ўз мухбири

РАҲБАРГА КўП НАРСА БОҒЛИҚ

да Бухоро туман халқ таълими бўлимининг бошқарган, тизимда туб сифат ўзгаришлари яшаш, туманнинг вилоятда пешқадамлар сифидан ўрин олишида муносиб хизматлари сингган, вилоят халқ таълими бошқармаси бошлигининг биринчи ўринбосари бўлиб меҳнат қилаётган жонкуяр инсон Зубайдулла Абдуллаевнинг вилоят ҳокими томонидан Когонда ўтказилган "Мактаблар кунини" якунида янги вазифага тавсия этилиши ҳам ана шу ишонч билан изоҳланди.

— Ўқитувчининг асосий иши ўқувчи қўлига аттестат а т н и тутқазиб юбориш эмас. Унинг ҳаётда ўз ўрнини топиши, келгусида ўқишга хоҳиши бўлганларни эса етук кадрлар бўлиб етишиши учун муаллим масъул, шахсан жавобгардир, — деди З.Абдуллаев тизим олдида турган муҳим вазифа ҳақида тўхталиб. — Ҳар бир ходимнинг ана шу масъулиятни тўла англашига эришган, моддий ва маънавий рағбатлантириш шароитларини яратган, адолат мезонларига қатъий риоя этган, ислохот жараёнларининг бевосита ижроҳис—муаллим қалбига йўл топа олган, ишончини қозонган тақдирдаги на раҳбар бошқаларни ўз ортидан эргаштира олади.

Мухтасар айтганда, бола иқтисодори, қобилиятини тўла юзага чиқариш биз учун ҳам қарз, ҳам фарздир. Янги мудир ана шу муҳим талаблардан келиб чиққан

ди ва улар билан алоҳида иш олиб борилди. Тест синовларидан юқори балл тўплаб ўқишга киришга эришган болани тайёрлаган ўқитувчиларнинг тоифаларини ошириш, 15 фоизлик рағбатлантириш фондидан ўқув йили мобайнида маошига 50-100 фоизгача қўшимча ҳақ-тўлаш мажбурияти олинди. Уларнинг самарали ишлаши учун барча шарт-шароитлар яратилди. Айни пайтда 5-синфдан 10-синфгача таҳсил кўраётган ўғил-қизларнинг эса юз фоиз қизиқишлари ўрганилиб, янги ўқув йилидан бошлаб мақсадли-йўналишли синфларда ўқишлари режалаштирилди. Таълимга бундай ижодий ёндашишга янги ўқув режаси тўла имкон беради ва шу боис ундаги умумий соатларнинг 15 фоизи ҳар бир синф йўналишига мос фанларга ажратилди. Бу ҳар ҳафта 4-5 соатни ташкил этади.

Мактабларни янги ўқув йилига ҳар томонлама пухта тайёрлаш масаласида туман ҳокими қабул қилган қарор муҳим рағбатлантирувчи аҳамият касб этади. Бунга асосан 31 кўрсаткич бўйича тайёргарлик баҳоланадиган бўлди. 1-ўринга 100 минг, 2- ва 3-ўринларга 80 ҳамда 50 минг сўмдан мукофот белгиланди.

Кичкинтойларни болалар боғчаларига жалб этиш масаласида ҳам ижобий ўзгаришлар ясалди. Қисқа муддат ичига уларда тарбияланаётган болажонлар сони 401 нафардан 738 нафарга етди. Улардаги шароит яхшилан-

МЕҲР- МУРУВВАТ СОҒФАСИ

Меҳр-мурувват кўрсатиш, саховатпешалик ҳалқимизнинг энг яхши фазилатларидан биридир. Айниқса, байрамлар, тантанали кунларда меҳрибончилик, эзгулик ишлари янада кўпроқ бўй кўрсатади.

Янги йилни шоду-хурамлик билан кутиб олдик. Унинг қувончлари болалар даврасида ҳамон давом этапти. Катталарнинг ва ҳомий ташкилотларнинг совғалари эса кичкинтойларнинг қувончига қувонч қўшмоқда. Ана шундай тантаналардан бири Чирчиқ шаҳридаги Химиклар маданият саройида ўтказилди.

Бу янги йил арча байрамининг бошқаларидан бироз фарқи шунда бўлдики, байрамда она-онасидан бевақт ажралиб қолган, қариндош-уруғлари қўлида тарбияланаётган 500 нафар бола қатнашди. Байрамга Чирчиқ, Оҳангарон, Олмалик, Ангрен шаҳри ва Тошкент вилоятининг ўндан ортиқ туманларидан болалар қатнашди. Байрамни Тошкент вилояти ҳокими ўринбосари, хотин-қизлар кўмитаси раиси Сайёра Ҳўжаева очиб, ўзининг эзгу истакларини билдирди.

Тошкент вилояти касабаси уюшма кенгаши раиси Мухайё Тўлаганова 600 минг сўмлик байрам совғаларини болаларга тақдим этди.

"Туркистон-пресс"

ИККИ ЎҚИТУВЧИ ИЖОДИЙ КўРГАЗМАСИ

Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университетида бадий графика факультети "Тасвирий санъат ва уни ўқитиш методикаси" кафедрасининг ўқитувчиси Ўзбекистон Республикаси Бадий академиясининг рассомлар уюшмаси аъзоси Нозимхўжа Абдусаломхўжаев ва амалий санъат кафедраси ўқитувчиси, уста наққош Боқижон Холматовнинг янги йил ҳамда ХХI асрга бағишланган шахсий ижодий кўргазмалари очилди. Унда 60 дан зиёд рангтасвир, халқ амалий санъати намуналари намойиш этилмоқда. Асарлар орасида портретлар, манзара, натюрморт, мавзули воқеабанд композициялар салмоқли ўринни эгаллаган. Улар орқали ҳар бир ижодкорнинг тасвирлаш услуби, маҳорат даражаси намоён бўлмоқда...

Баҳром ТУРСУН,
Ўзбекистон Бадий академияси
Ижодкорлар уюшмаси аъзоси

Сухбатдошимиз Ўзбекистон халқ артисти, «Меҳнат шухрати» ордени соҳибаси, кўп йиллардан буён «Дугоналар» радиожурнали бошловчиси Рихси Иброҳимовадир. У ўзини санъат соҳасига бағишлаган ардоқли инсонлардан бири. Кечагина Ўзбекистон халқ артисти Сора Эшонтўраеванинг шогирди эди. Бугунги кунда ўзи ҳам устоз-мураббий, «Ўзбекфильм»да, телевидениеда қатор туркум асарларнинг фаол қаҳрамонидир.

Рихси опа 1937 йилда Тошкент шахрида таваллуд топган, 20-қизлар мактабиде таҳсил олган. Рихси Иброҳимованинг санъат даргоҳига кириб келишига дастлаб мактаб, у вояга етган оилавий муҳит, айниқса падари бузрукворининг орзуси сабаб бўлган. Қизалоқнинг санъатга бўлган истеъдоди аста-секин чархланиб, сайқалланиб борди. Эл назарига тушган таниқли санъаткор билан таълим-тарбия, миллийлик, маънавият мавзуларида суҳбатлашдик.

— Ҳар бир инсон, у ким бўлишидан қатъи назар, бегубор болалик онларини, мактабга биринчи қадам қўйган пайтидаги хаяжонли дамларини унутолмас керак. Илк бор Сизга қалам тутқазиб, алифбони ўргатган муаллимнингиз ҳақида гапириб берсангиз.

— Биринчи устозим Мухаррамхон Қодировани мамнулик билан эсламан. Ҳамма уларга ая деб мурожаат қиларди (охиратлари обод бўлсин). Устознинг қулиб турувчи кўзлари, жингалак оқ сочлари ҳамон кўз ўнгимда. Бизларни ўз фарзандларидек севарди, «сиз»лаб гапирарди. Ўша даврда ҳар бир болага ичи қиймли пиражка бериларди мактабда. Бир куни битта болага пиражка етмай қолган эди (мен ҳам емасдан онамга олиб борардим). Ая шу пайт ўз улушларини ўша болага берган эди. Болаларнинг ўксимаслигига ҳаракат қиларди. Ўқитувчи аямиз ўз онамиздек меҳрибон, бағри кенг, хушчақчақ, ҳар биримизнинг феъл-атворимизга қараб муомала қилардилар.

Санъатга қизиқшингиз қачон бошланган? Бу соҳага киришингизга моънелик қилганлар ҳам бўлганми?

— Бешинчи синфда она тили ва адабиёти фани ўқитувчимиз Инобат Расулова синф раҳбари ҳамда адабиёт тўғрисидаги бошлиги эдилар. Тўғрақда фаол қатнашардим. Шеър ва газалларни маромига етказиб берилиб ёддан айтганим боис, анча кўзга кўриниб қолгандим. Ўша йилларда ўтказилган слётларда иштирок этиб, олқишларга сазовор бўлганман. Байрам тантаналарида, сахналаштирилган асарларда асосий ролларни ижро этардим. Жумладан, «Бой ила хизматчи», «Орак сирлари», «Алишер Навоий» каби асарларда салбий ролларда (у даврда қизлар мактаби бўлгани учун эркаклар ролини ҳам ўзимиз ўйнардик) чиққанман.

Отам Исмоилхўжа санъат соҳасига ҳавасманд эди. У киши зиёли, русча-ўзбекчани яхши биларди. Маҳалла ахли аризаларни отамга ёздиришарди. Отам адабиётга, янги нашр этилган китобларга жуда қизиқардилар. Менга: «Қизим, янги китоб чоп этилибди, радиода айтди», деб тезда олиб келишимни илтимос қилардилар. Отам ўртоқлари билан китобхонлик қилишар, мен эса уларга чой дамлаб, танчанинг четида уларни тинглаб ўтирдим.

Адабиётга қизиққанам боис, 1955 йили ТошДУ

(ҳозирги ЎзМУ)нинг журналистика факультетига ҳужжат топшириб, 2 та имтихонни «аъло» баҳога топширган ҳам эдимки, отам «Театр ва рассомчилик (ҳозирги санъат) институти бор экан, ўша ерда ишлайдиган ўртоғим айтди. У ерда артист тайёрлар экан. Ўша жойда ўқийсанми?» деб қолдилар. Жуда яхши бўларди, дедим севинганимдан.

Институтга бордим ва ҳужжат қабул қилувчидан:

— Қўлни шакллантиб ўйнайдиган эмас, сахнада сўз айтиб ўйнайдиган артист тайёрлайдими? — деб сўрадим.

— Ҳа, драматик актёрлар тай-

Mehmonхона

ҳис қиламан.

Талабалик йилларимда — институтнинг 1-курсида таҳсил олаётган кезларимдаёқ мени Ҳамза номидаги ўзбек Давлат драма театрига таклиф этишди. Дастлабки қадамни «Холисхон» спектаклида оммавий сахнадан бошлаганман. Чунки институтдаги домлам Шохида Маъзимова, Қудрат Хўжаевлар спектаклни сахналаштирувчи режиссёр, курс раҳбаримнинг турмуш ўртоғи А.Гинзбург эса театрнинг бош режиссёри эди. Шундан сўнг 2-курсданок катта ролларни ижро эта бошладим. Дастлабки катта образим Комил Яшиннинг «Йўлчи юлду-

ли. Абдулла Орипов, Ҳалима Худойбердиева, Мухаммад Юсуф шеърларини севиб муталаа қиламан. Газета-журналлар, айниқса, криминалистикага оид мақолаларни қизиқиб ўқийман.

— Устоз-шогирдлик аънасига муносабатингиз — устозларингиз кимлар, шунингдек, шогирдларингизчи?

— Устозларимдан беҳад миннатдорман. Сора Эшонтўраева, Шукр Бурхонов, Олим Хўжаев, Наби Раҳимов, Зайнаб Садриева, Замира Хидоятова ва бошқалар менинг мураббийларим (Аллоҳ раҳмат қилган бўлсин). Айниқса, Сора опам яқин маслакдошим, алоҳида бир олам эдилар.

Театрдаги ҳамма ёшларни шогирдларим деб биламан. Улардан ёрдамимни аямайман. Айниқса, Гулчеҳра Иброҳимбекова, Шохида Исмоилова, Раёно Ярашева, Лола Элтоевалар ижодини алоҳида меҳр билан ҳурмат қиламан.

— Аёлларнинг қайси фазилатларини қадрлайсиз? Оилавий ҳаётда аёлнинг ўрни, мавқеи ҳақида фикрингизни билдирсангиз.

— Аёлларнинг миллатимизга хос бўлган бокиралик, поклик, оддийлик, орасталик, чаққонлик, хушфеъллик каби фа-

хур туман ҳокимияти) конференциясига делегат этиб сайланган эдим. Конференцияда халқ артисти бўлганим учун фақат менга ўзбек тилида нутқ сўзлашга (шунда ҳам минг чиғирикдан ўтказилиб) рухсат берилди. Мен имкон қадар миллийликка эътибор бериб, содда тилда, фикримни образли баён этишимни биламан, залда жонланиш, олқишлар, гулдурос қарсақларнинг кети узилмади...

Айни чоғда барча ҳужжатларнинг ўзбек тилида тўлдирилиши, ўз она тилимизда фикримизни эркин ифода этишимиз мустақилликнинг бизга берган энг буюк неъмат, деб биламан.

Ҳаётимдаги унутилмайдиган саналардан яна бири, 1963 йилда онам оғир бетоб ётар эдилар. Шу куни театрда Меҳти Хусайннинг «Олов» спектакли қўйилиши, мен эса Рафика ролини ижро этишим керак эди. Иложим йўқ, ўлим тўшагида ётган онаизоримни ташлаб театрда кетдим (ўша даврда театр жамоасида тартиб-интизом ўта қаттиқ эди). Ҳаёлим онажонимда, сўнгги дамларига етиб бораманми, йўқми? Рафика образида гоҳ йиғлашим, гоҳ эса қулишим керак эди. Мен эса роса йиғладим, аммо ҳеч ҳам қулолмадим. Спектаклдан сўнг уйга келсам...

Ҳа, санъаткор шахсий ҳаётдан воз кечиб сахна ҳаётига ўзини бағишлайди.

— Ўтган асрдан розимиз-сиз? Президентимиз 2001 йилни Оналар ва болалар йили деб эълон қилганда ҳаёлингиздан нималар кечди?

— Қоронғу тунларда ёруғ кунларнинг қадрига етилади. Умримнинг кўп қисми ўша даврларга тўғри келгани боис, ўтган асрнинг охириги ўн йили менинг учун қутилмаган — бахт бўлди. Айниқса, миллий қадриятларимизнинг тикланаётганига шукроналар қиламан.

Юртбошимизнинг янги асрнинг дастлабки йили «Оналар ва болалар» йили деган сўзларини эшитиб, ҳаёлимдан турли ўй-хаёллар кечди. Авваламбор, она — у яратувчи, хилқатнинг боши. Оналик нафақат инсонларга, балки Оллоҳ томонидан яратилган дов-дарахтлар ва тирик мавжудотларга ҳам хос бўлган хислатдир. Улар бор экан, ҳаёт давом этаверади. Фарзандлар эса занжир вазифасини бажаради ва шу тахлит дунё боқийлига юз тутди.

Янги асрда дунё илмларига ўз хиссасини қўшадиган, жаҳон тан оладиган ўғил-қизлар вояга етишини ҳамда бу қайси миллатнинг фарзанди, қайси бахтли онанинг дилбанди экан, деган савол туғилса, ўзбек аёли гурурдан кўкси тоғ бўлиб, юзи ял-ял ёниб: бу — менинг фарзандим, дея шодлик оламига сиймаган замондошларимиз кўпроқ бўлишини истардим.

— «Маърифат» газетаси орқали мухлисларингизга қандай истакларни билдира-сиз?

— Халққа зиё улашувчи маскан ахллари, инсонларнинг қалблари, уйлари, ҳаётлари ҳаммаша нурга тўлсин.

— Рихси опа, Сиз яқинда муборак 63 тахорни қаршиладингиз. Таҳририятимиз жамоаси ва кўпсонли мухлислар номидан ана шу қутлуғ сана билан қутлаймиз. Саҳнада яна кўплаб бокира, фидойи, хокисор фазилатларга эга бўлган аёллар — оналар образини гавдалантиришингизни қутиб қоламиз.

Сухбатдош
Дилбар ХЎЖАЕВА

ЁРУҒ КУНЛАР ҚАДРИ

ёрлайдиган факультет бор, — деб жавоб берди ўқитувчи Михаил Фаттоҳов.

Шундан сўнг ТошДУдан ҳужжатларимни олиб, театр ва рассомчилик санъати институтига топширдим. Дастлаб оиланинг бошқа аъзолари билишмади. Ойнаи жаҳонда биринчи ижро этган ролимни кўргандан кейин артист бўлдингми, деб бир оз қаршилик қилганлар ҳам бўлди.

— Санъаткорнинг ҳаёти ўзга касб эгалари сингари тинч, осуда ўтмайди. Тасвир қилиш, спектакль, мухлис-лар билан учрашувлар, йиғилишлар, хизмат сафарлари Сизни чарчатиб қўйган дамларда санъатдан воз кечиб юбориш фикри ҳам бўлганми?

— Юрагимда адабиёт ва санъатга қизиқиш жуда ҳам қучли эди. Артист бўлмасам қалам ахли — ёзувчи ёки драматург бўлардим. Саҳнадан ҳеч қачон воз кечиш ниятим бўлмаган.

— Илк бор саҳнада ўйнаган ролингиз ҳамда ўзингиз севиб ижро этган образингиз ҳақида нима дея оласиз? Деярли ижобий образларни ижро этасиз, салбий ролларга муносабат билдирсангиз.

— Ҳар бир қилган ишимдан ўзим қониқиш ҳосил қиламан. Жамилани ўйнаган давримда роҳатланиб ижро этганим боис, жисмонан толиқсам-да, руҳан мадад, кўмак олардим. Айрим пайтларда, ҳатто кичик бир-эпизодда қилаётган ишимдан кўнглим тўлмасам ҳам жисмонан, ҳам руҳан толиққанамми ҳис қиламан. Томошабинлар олқиши, уларнинг руҳи менга куч, қувват беради. Уларнинг қалбига кира олсам, уларга маънавий таъсир эта олсам жуда ҳам қувонаман, ўзимни бахтли ҳисоблайман. Саҳнада йиғласам, эзилсам мухлисларим ҳам таъсирланишини

з»идаги Гуласал эди. Устозим (жойлари жаннатда бўлсин) Сора Эшонтўраева билан биргаликда «Алишер Навоий»да Гули, «Бой ила хизматчи»да Жамила, «Гамлет»да Офелия каби қатор бош ролларни ижро эта бошладим. Ижодим давомида иккита — «Ал-Беруний» спектаклида Махмуд Фазнавийнинг синглиси маккора Сайёра ва «Ғариблар»даги кичик қиз, бешафқат Нелли — салбий образларни ижро этдим. Мазкур образлар катта қийинчиликлар асосида юзага келди. Сабаби, салбий роль ўйнамаганим. Кўпинча олижаноб, қалби кенг, хокисор ижобий образларни гавдалантирганман. Мухлисларим шунга ўрганган. Салбий образлардаги қарама-қарши характерлар менга ёт эди. Ўзимни санъаткор сифатида «синдириб» бошқа инсон қиёфасига киришга муваффақ бўлдим ва ўйнаган ролларим назаримда Рихси Иброҳимовага ўхшамас, ижоднинг янги бир қирралари кашф этилгандек эди.

Ўзбекистон халқ артисти, раҳматли Амин Турдиев: «Мен ўз кўзларимга ишонмадим. Шу ўйнаган Рихсихонмиди ёки бошқамиди? Саҳнада бутунлай бошқа актрисани кўрдим, табириқлайман», деб айтган эдилар.

— Бўш вақтингизда нималар билан шугулланасиз? Қандай китоблар муталаа қиласиз?

— Деярли бўш вақтнинг ўзи йўқ. Турли хил таомлар пиширишни яхши кўраман. Ошхона менинг сеvimли масканим. Турмуш ўртоғим ҳамда ўғлим компьютер соҳаси бўйича мутахассис. Улар хоҳлаган таомларни тайёрлаш менинг сеvimли машғулотимдир.

Фалсафага, шеърятга, умуман адабиётга қизиқишим куч-

зилатларини қадрлайман. Яхши, ёмон, оғир кунларда аёлда чидамлилик, ақллилик бўлса, ақл кўзи билан назар солса, ҳар қандай қийинчилик енгил кечади.

— Театр ҳам маънавият маскани. Унга қандай қарайсиз?

— Маънавият ходими сифатида маънавият дарахтини экдик, дейлик. У тез ҳосил берадиган дарахт эмас. Ундан юқори ҳосил олиш учун узоқ йиллар парвариш қилиш кўпроқ маънавият аҳлига боғлиқ. Миллатимизнинг жаҳон андоза олса арзигулик алломалари тагин неча йилларда камол топаркин? Ахир, биз ўша инсонларнинг вори-сларимиз-ку! Уларнинг қони бор-ку томиримизда. Бобокалонларимизни яратган тупроқ юртимизга ана шундай алломаларни бериши керак-ку!

Маънавият ўчоқларида ишлайдиганлар, маънавиятни тарғиб қилувчилар, аввало, ўзлари пок, эзгу ниятли бўлишлари лозим. Шундагина ўйланган мақсадга эришишимиз мумкин.

— Ҳозирги ёшларга қарашингиз, уларга қандай маслаҳатлар берган бўлардингиз?

— Кечаги ёшлигимни эсласам, бир умр ўша давримда қолиб кетгим келади. Бугун эса у йиллардан анча йироқлаб кетибман. Ҳар бир ёшга кексайган пайтнинг ортигидан нурли излар қолсин, дегим келади.

— Рихси опа, ҳаётда қутилмаган воқеалар, ҳодисалар, унутилмайдиган кунлар бўлиб туради. Бундай кунларни инсон бир умр хотирасида сақлайди. Шунга ҳам бир оз тўхталсангиз.

— Ҳозирги куннинг қадрига етар эканман, бир воқеани эслайман. собиқ Октябрь райком-партияси (ҳозирги Шайхонто-

**КУМКЎРҒОННИНГ
УМИД ЮЛДУЗЛАРИ**

Кумкўрғон тумани ХТБ мудир Холмўмин Бегимкулов ҳамроҳлигида тумандаги 2-ихтисослашган мактаб-интернат остонасини ҳатлаб ўтиб, эшиклари очиқ турган, пештоқига "Маънавият хонаси" деб ёзиб қўйилган хонага қадам ранжида қилдик.

Бежирим ва ораста бир тарзда ташкил этилган "Ўзбекистон — Ватаним маним!", "Ўзбекистоннинг таракқиёт йўли", "Кумкўрғон — кеча, бугун, эртага" каби гўзал деворий стендлар ҳар қандай одамни бефарқ қолдирмайди. Бир томонда "Матбуот бурчаги", бир томонда китоблар жавони, яна бир томонда эса устозлару шогирдларнинг у ёки бу мавзудаги маъруза ишларидан намуна-

лар. Хонадаги ҳамма-ҳамма нарсаси, ҳатто телевизор ва радиолар ҳам ўз ўрнида жойлаштирилгандай...

Мактаб-интернат директори Дониёр ака Холлиев билан биргаликда хона ва залларни кўздан кечирдик. Мониторинг хонаси, психология хонаси, ўқитувчилар хонаси, кутубхона, компьютер хонаси, ҳамма-ҳаммаси давр талабларига мос безатилган.

Илм масканида физика ва математика, инглиз тили фанлари чуқурлаштирилган режалар асосида ўқитилмоқда. 217 нафар ўқувчи-ю

34 нафар ўқитувчи аҳил бир жамоа. Бир-бирига мадад.

Ўқув хоналарини айланар эканмиз, 7-синф ўқитувчиси Бўрихон Нуриллаевнинг адабиёт дarsi устидан чиқдик. Ўқувчиларнинг зийрак ва кенг мушоҳадалиги, ўзбеккона одоби бизни қувонтирди. Айниқса, ўқувчи Шаҳноза Чориева ва Шаҳноза Хусанова томонидан ёд ўқилган муқаддас Ватан, она тили ҳақидаги шеърлар руҳимизни янада кўтариб юборди.

Яна битта яхши гап. Илм масканида таҳсил олаётган ўқувчилар 10-

11-синфларда қўшимча ихтисос, яъни "В" тоифасидаги ҳайдовчилик гувоҳномасини олиш учун махсус курс таълимини ўрганадилар. Улар ўрта маълумот ҳақидаги шаходатнома билан биргаликда автомобил ҳайдовчиси ҳақида ҳам гувоҳнома оладилар.

— Ўтган ўқув йилида илм масканимизни 87 нафар ўқувчи битирди. Уларнинг 60 нафари олий ўқув юртларининг талабалари бўлишди, — дейди Дониёр ака Холлиев. — Бу кўрсаткич бизни қаноатлантирмайди... Ҳаракат қилаямиз...

Ха, "Ҳаракатда барака", "Интиланганга толе ёр". Албатта, Дониёр ака Холлиевнинг орзулари ушалади. Кун ўтиб бир кун битирувчилар 100 фоиз олий ўқув юртларига киришади. Фақат ҳаракат керак.

**АХВОЛНИ ЁНГЛАСА
БЎЛАДИМИ?**

Айни кунда Шўрчи туманида фаолият кўрсатаётган 16-ихтисослаштирилган мактаб-интернат физика ва математика, тарих ва ҳуқуқ, инглиз тили фанлари бўйича алоҳида иқтидорга эга бўлган маҳаллий ёшларнинг салоҳиятларини янада ўстириш ниятида 1997 йилда ташкил этилганди.

Тўғриси айтганда, тумандаги яккаю-ягона ана шу мактабнинг «тоши» олдинга кўпам яхши думалайвермади. Натижаларнинг мазаси йўқ. Бунинг устига ҳали у, ҳали бу мавзуда ёзишмалар ҳам бошланиб кетди, денг. Юқори мутасадди раҳбарлар ички муаммолар ва йўл-йўлакай учраётган нуқсонларни чуқур ўрганмасдан туриб мактаб раҳбарларини алмаштириш усулини қўлайверганидан. Ҳаш-паш дегунча 2 нафар директор ишдан бўшатилиб, учинчиси келтириб қўйилди.

Гапнинг бўларини айтсак, жамоада кимдир ким билан "яхши", яна кимдир ким билан "чап". Айниқса, ана шу тариха янги ўқув йилининг салкам 2 ойи ҳам тарих саҳифаларига ўтиб кетди. Жамоа аъзолари орасидаги ўзаро "деди-деди" ва "миш-миш"ларни ҳисобга олмганда ёзишмалару арзномалар тўхтагандай бўлди.

Ҳаммаси, 2000 йилнинг 26 октябридан бошланди. Ўша кун мактабда ўқитувчилар аттестациядан ўтказилди. Сурхондарё вилояти ХТБ ходими, Шўрчи тумани ҳокимининг муовини ва яна 8 кишидан иборат аттестация гуруҳига муаллимлар норозилик билдиришди: "Биз аттестация шартларидан хабардор эмасмиз..." Меҳмонлар тушунтиришди: "Аттестацияда ҳар бир муаллимга ўз фанига доир тест савол-топишриқлари берилади. Ҳар бир муаллимдан "Таълим тўғрисида"ги Қонун ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" бўйича оғзаки савол-жавоб қилинади".

Хуллас, аттестация ўтказилганидан бўлди. Аттестацияга кириши лозим бўлган мавжуд 20 нафар муаллимдан 17 киши шу ерда. Уларнинг 1 нафари шу пайтнинг ўзидаёқ аттестацияда қатнашадиган бош тортиди ва хонадан чиқиб кетди. Хонада қолган 16 нафар муаллим билан аттестация ўтказилди ва шу ернинг ўзида натижалар эълон қилинди. Хулоса шундай: аттестацияда қатнашган 16 нафар муаллимдан 5 нафари иқтидорли

болалар мактаб-интернати ўқитувчилигига лойиқ, 2 нафар муаллимнинг 3 ойдан сўнг қайта аттестациядан ўтказилиши айтилиб, "шартли тарзда лойиқ" деб топилди. 10 нафар муаллим иқтидорли болалар мактаб-интернати ўқитувчилигига "нолойиқ" деб топилди. Энди дўппини бошдан олиб, бир ҳисоб-китоб қилайлик. "Аттестацияга 16 нафар ўқитувчи қатнашди" деб айтдик. Хулосаларни жамласак, 17 нафар бўлиб чиқяпти. Нега бундай? Буни биз ўзимиз ҳам тушунмаямиз. Аммо бу маълумотларни биз мактаб-интернат раҳбарларининг биридан тортиб олгандек бир тарзда қўлга киритдик. Аттестация гуруҳининг раиси ва котиби томонидан имзоланган Шўрчи тумани ҳокими ва вилоят ХТБга тақдим этилган баённомадан олиб ёзаямиз. Қизик, муаллимларнинг тақдири ҳал қилинадиган муҳим бир ҳужжат ҳам шундай ёзиларми?

Муаллимларга берилган савол-жавобларнинг барчаси эмас, айримлари қайд этилган. Баъзи саволлар кишини ўйлантиради. Физика фани муаллимига берилган оғзаки саволни қаранг: "Ўзбекистонда мавжуд жамғармаларни санаб беринг?" Тавба.

Қўлимизда турган 2000 йилнинг 26 октябры санаси билан қайд этилган ва компьютерда нусхаланган ўша 4 варақдан иборат баённомда аттестацияда қатнашмаган 3 нафар муаллим ва яна аттестациядан бош тортиган 1 нафар муаллим ҳақида "ломим" дейилмаган. Ҳатто уларнинг исми-шарифлари ҳам тилга олинмаган. Қизик, "Келдинг тутилдинг, қочдинг кутулдинг" ақидасига «амал қилинганми»?

Илм масканида аттестация бўлиб ўтган куннинг эртасиданоқ "нолойиқ" деб топилган муаллимларга дарс ўтишга рухсат берилмади. Яна "ёза-ёз", яна "югур-югур" бошланди. Бу ўринда биз бошқа нарсани айтмоқчимиз.

Ўзингиз бир ўйлаб кўринг. "Нолойиқ" деб топилган 10 нафар муаллим умумий жамоанинг тенг ярмини ташкил этади. Уларнинг ҳар бирининг ҳафтада ўртача 20 соатдан дарслари бўлса, уларнинг умумий ҳафталик дарслари 200 со-

атни, бир ойда эса 800 соатни ташкил этади. Бунинг устига тўғрақ машғулотлари-ю ва яна бошқа-бошқа ишлар-чи? Демокчи бўлганимиз, Шўрчининг 16-ихтисослашган мактаб-интернатида 26 октябрдан буён биз вазиятни ўрганган кунгача ана шунча дарс соатлари ва ўқув-тарбия машғулотлари қолиб кетаяпти.

Хўш, Шўрчида тумандан 10 нафар иқтидорли муаллим топилмайдими? Топилди. Ҳозир ўқув йилининг ўртаси. Иккинчидан, ўша иқтидорли муаллим ҳам ўзи ишлаётган тинчгина жамоасини ташлаб "жанжалхона"га келишга ишқибоз эмас.

— Яқинда 2 нафар муаллим ишга келганди, 2 кундаёқ кетиб қолишди, — деди ўзлари ҳам яқинда бошқа бир мактабдан мактаб-интернатга илмий бўлим мудир бўлиб ишга қабул қилинган Эшдавлат Бойқобилов. — Ўзим ҳам афсусланиб турибман, бекор келган эканман... Тўғриси, мен сизга дарс соатлари ҳақида ҳам, сизни қизиқтирган бошқа саволларга ҳам жавоб беролмайман.

Мактаб-интернатда бўлган кунимиз ҳайратдан ёқа ушладик. Муаллим ва тарбиячилар, ота-оналар "Мухбир ака, сизга айтадиган гапимиз бор!" дея атрофимизни ўраб олишди.

— Агар арзимизни тингламасангиз, ҳеч бўлмаса мана шу ёзилганларни олиб қўйинг, — дея қўлларимизга қораланган қоғозларни тутқизишди...

Ўзини Одил Раҳмонкулов деб таништирган муаллим биз билан анча асабий ҳолатда суҳбатлашди: "Мен тарих ва ҳуқуқ фани ўқитувчисиман. Бизни ноқонуний тарзда ишдан бўшатишди. Энг аввало, директор биз билан меҳнат шартнома тузиши керак. Агар биз шартномани бажара олмасак, сўнг бўшатиши керак. Аттестация ҳам ғайри-қонуний ўтказилди. Атиги 10-12 минут вақт берилди. Энг ёмони, бизни ишдан бўшатишди-ю, аммо бирор жойга ишга жойлаштиришмади. Юқори ташкилотларга "Ҳаммаси мактабларга ишга жойлаштирилди" деб ёлгон маълумотлар беришди..."

Одил Раҳмонкулов сумкасини очиб "ксерокопия" нусхасидаги бир даста қоғозларни олди. Уларда

Сурхондарё вилояти ХТБ томонидан вилоят ҳокимлигига мактаб-интернатда ўқитувчиликка "нолойиқ" деб топилган муаллимларни туман мактабларига ўз мутахассислиги бўйича ишга жойлаштирилгани ҳақидаги маълумотнома, ўша муаллимларни туман мактабларига "дарс йўқ" дея ишга қабул қилинмаганлиги ҳақидаги қоғозлар ва яна 8 нафар киши имзолаган бир даста арзнома.

16-ихтисослашган мактаб-интернат директори Бахтинисо Холмўминовани биз иш жойларида учрата олмадик. Биз туман ҳокимлигига қайтиб келгач, директор опанинг ўзлари бизни сўраб келдилар.

Бахтинисо Холмўминова ҳам, ўз навбатида, бизга қизикдан-қизик қоғозларни тортиқ қилдилар. Имзо ва муҳр қўйилган ўша қоғозларга кўра, ўтган 1999-2000 ўқув йилида мактаб-интернатни 73 нафар ўқувчи битирган. Собиқ раҳбарлар мактаб-интернат обрўсини кўтариш мақсадида ёлгон маълумотлар тўнлашган. Мана, мактаб-интернат қайднома дафтаридан 1 та кўчирма "Мактабни ўтган йили битирган ўша 73 нафар талабанинг 30 нафари олий ўқув юртларига, 23 нафари техникумларга кирди", деб ҳужжатлаштирилган.

— Мен аниқладим, — дейди Бахтинисо Холмўминова бизга берган қоғозларини изоҳлар экан. — Ўша 73 нафар битирувчининг атиги 7 нафари олий ўқув юртида, бор-йўғи 1 нафари "техникум"га ўқишга кирган. Мен охириги 3 йил ичида мактаб-интернатни битирувчиларининг ўқишга киришларини аниқладим. Охириги 3 йил ичида мактабни 200 нафарга яқин ўқувчи битирибди-ю, айни кунда уларнинг 19 нафари олий ўқув юртларида 6 нафари техникумларда ўқишяпти...

Биз директор опанинг бу ҳақдаги қоғозларини ҳам олиб "қоғозлар хазинамиз"га қўшиб қўйдик. Аммо ўйлангандан-ўйланиб қолдик. Бу қандай натижа бўлди? "Тавба!" дегулик.

Шу ўринда сизга бир гап айтилик-ми? Эшитинг. Қашқадарё вилояти, Яқкабўғ туманидаги 2-ихтисослашган мактаб-интернатни ўтган ўқув йилида 48 нафар ўқув-

чи битирди (директори Тошкан Диёров). Битирувчиларнинг 46 нафари "давлат гранти" асосида, 2 нафари шартнома асосида олий ўқув юртларига қабул қилинди.

Тўғри, буни қиёс учун айтаямиз. Бироқ, ҳамма жойда "нисбат" тушунчаси бор-ку, ахир. 10 фоизли кўрсаткич билан 100 фоизли кўрсаткич орасидаги фарқ "ер билан осмон-ку".

Шундай савол туғилади: Хўш шўрчидаги 16-ихтисослашган мактаб-интернатнинг битирувчиларини олий ўқув юртларига киришлари нега мутасадди ташкилотлар томонидан олдинроқ таҳлил қилинмади?

Иш йўқ жойда "миш-миш" ва "деди-деди" кўпаяди. Агар ўша жойи Шўрчининг 16-ихтисослашган мактаб-интернатидек ўқув мутасадди бўлса-чи? Унда таълим-тарбия ишига жиддий пугур этади. «Чуқурлаштирилган дастур»лар асосида таҳсил олган "шўрпешона" ўқувчилар мактабни битиргач, кўча чангитади.

Бизнинг журналистлик ваколатимиз "ҳукм чиқариш"дан йироқ. Шу боис, мактаб-интернатда ўтказилган аттестациянинг ва яна ишдан бўшатирилган муаллимларнинг "ҳақ" ёки "ноҳақ"лигини тегишли ташкилотлар ҳал қилади. Ҳукм эса адолатли бўлиши зарур.

Хўш, Шўрчи туманидаги 16-ихтисослашган мактаб-интернатни жорий ўқув йилида битираётган 50 нафар ўқувчининг олий ўқув юртларига кириш даражаси қандай бўлади? Айни кунда илм масканида таълим олаётган 110 нафар ўқувчининг билим олиш даражаси-чи?

Булар ҳақида ҳозирча бирор "ёқимли" гап айтиш қийин. Доно халқимиз орасида "Ҳеч бўлмагандан кўра, кеч бўлганим яхши" деган ибратли мақол бор. Бас шундай экан, Шўрчи туманидаги 16-ихтисослашган мактаб-интернатнинг асосатда қолган жамоа аъзоларига мутасадди раҳбарларнинг, лозим бўлса тегишли идора мутахассисларининг одилона панд-насихатлари-ю амалий ёрдамлари жуда-жуда зарур.

**Абдували ОБИДДИН,
"Маърифат"нинг
ўз мухбири**

ВАҚТ: ТАЛАБА ВА ТАЪЛИМ

Тошкент Давлат техника университети тарихда Ўрта Осиё политехника, Ўрта Осиё пахтачилик-ирригация, Ўрта Осиё индустриал, Ўрта Осиё политехника, Тошкент политехника институтлари номи билан юритилган. Мустақилликка эришганимиздан сўнг унинг мақоми оширилди, яъни Тошкент Давлат техника университети деб атала бошланди. Ҳозирги вақтда университетда энергетика, электроника, автоматика ва ҳисоблаш техникаси, механика-машинасозлик, кон-геология, нефть ва газ, иқтисод муҳандислик, бизнес бошқарув, фундаментал фанлар, муҳандислик педагогикаси факультетлари мавжуд.

Университетнинг 100 дан зиёд талабаси ривожланган хорижий давлатларнинг олий ўқув юртларида билим эгаллашмоқда. Уларнинг барчаси учун муштарак бўлган жиҳат бор: чет тилларини мукаммал билишади. Авазхон Холиқов шулардан бири. У электроника, автоматика ва ҳисоблаш техникаси факультети талабалигини Вашингтон

Faxr

зимларини лойиҳалаш бўйича таълим олмоқдаман. Бакалаврлик дипломини қўлга олиб, насиб этса Ўзбекистонга қайтмоқчиман. Ўрганганларим бир дунё, уларни юртимизнинг таълим тизими ва тараққиёти учун сарфлаш, биламанки, мендан катта ма-

Абу Райхон Бериуний номидаги Тошкент Давлат техника университети таянч олий ўқув юртларидан бири сифатида тилга олинади. Ҳозирги вақтда ўқув даргоҳи 7,5 минг нафар талабани ўз бағрига олган. 2000 йилда университет талабаси бўлишни орзу қилган ёшлар аввалги йиллардагидан кескин ошганлигини бир ўринга 4-5 киши тўғри келганлигидан ҳам билиш мумкин.

Университетимиз профессор-ўқитувчилари 1998 йилда 22 та бакалавр таълим йўналиши

Rektor minbari

ишлаб чиқилмоқда.

Ўқув ва таълим-тарбия жараёнини янги педагогик технология асосида олиб бориш учун масофадан туриб ўқитиш тизимини яратишга, сўнгги маълумотлар билан тўлдирилган фан дастурлари ишлаб чиқишга катта эътибор берилаяпти. Чел эл олимлари билан ижодий ҳамкорлик натижасида янги-янги лабораториялар очилмоқда. "SIEMENS" фирмасининг сано-

ЎЗ ЎРНИМИЗ БОР

бўйича Давлат таълим стандартларини тайёрлашда иштирок этдилар. Мазкур таълим йўналишлари бўйича намунавий ўқув режалари тайёрланди. Кейинги йилларда янги 10 та бакалавр таълим йўналиши ва 22 касб-хунар педагог-бакалаврлар тайёрлаш бўйича Давлат таълим стандартлари ва намунавий ўқув режалари тайёрланди ва тасдиқ учун топширилди.

Булардан ташқари, университетимиз олимлари томонидан олий таълимнинг 2-босқичи ҳисобланган магистрлар тайёрлаш бўйича 46 та мутахассислик(ихтисослик) бўйича Давлат таълим стандартлари ва намунавий ўқув режалари тайёрланиб, ўқув жараёнига жорий этилди ва бириктирилган ОЎЮлари ҳам юборилди.

Университетда узлуксиз таълимнинг барча поғоналари мавжуд бўлиб, булардан гимназия, академик лицей, республика миллий лицей-интернати, аспирантура, докторантура ва университет қошидаги олий муҳандислик педагогика институти фаолият кўрсатаёпти.

Дастурлар бўйича ўқитиладиган фанларнинг мажмуаси ва уларнинг маъноси ҳозирги замон талаби асосида янги шаклни ва технологияни ўзида акс эттириб, бакалавр ва магистр кадрлар тайёрлаш сифатини янги босқичга кўтариш ва рақобатдош кадрлар тайёрлаш имконини беради.

Педагогик, илмий-педагогик кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини оширишда бир қанча олий ўқув юртлари билан ҳамкорлик ўрнатилган. Ижтимоий ва гуманитар фанлар

ҳамда математика, физика, кимё фанларидан — Ўзбекистон Миллий университети қошидаги олий педагогика институти, техник ва махсус фанлар бўйича ТДТУ қошидаги олий муҳандислик педагогика институти, иқтисод-муҳандислик йўналишлари бўйича Тошкент Давлат иқтисодиёт университети, жисмоний тарбия ўқитувчилари — Ўзбекистон жисмоний тарбия институти, чет тилларидан — Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университети, шунингдек, ТДТУнинг етакчи кафедралари қошида тузилган ўқув илмий ишлаб чиқариш марказларида, ЎзФА илмий тадқиқот институтлари ва тармоқ институтларининг лабораториялари ҳамда саноат корхоналарида профессор-ўқитувчилар ўз малакаларини оширишади.

Кейинги уч йил мобайнида нефть-газни қайта ишлаш муаммолари бўйича АҚШда, электроника, автоматик ва ҳисоблаш техникаси ҳамда энергетика факультетларининг ўқитувчилари, Берлин техника университетида, Гамбург-Гарбург университетида, Грециянинг Афина таълим технология университети, Гавай Тинч океан университетида, кон-геология факультетининг ўқитувчилари Пекин фан ва технология университетида ўз малакаларини оширдилар.

Таълим жараёнини мазмунан ислоҳ қилишга катта аҳамият берилаяпти. Давлат таълим стандартларига қиравчи ижтимоий фанлар дастури, жумладан, Ўзбекистон тарихи, маданиятшунослик, фалсафа ва бошқалар миллий ғоя ҳамда миллий мафкура нуқтаи назаридан қайта

ат электроникаси ва автоматлаштириш йўналишлари бўйича ЭАХТ факультетида 1996 йилдан биринчи ва 1999 йилдан иккинчи ўқув илмий лабораториялари иш бошлади. 1997 йилдан буён тоғ-кон геологияси факультетида Франция билан ҳамкорлик натижаси ўларок, КОФИТУС илмий маркази фаолият кўрсатмоқда. Бу марказда ер тағидидаги маъданлар, экологик назорат, қишлоқ хўжалик экинларининг ҳосилдорлигини прогноз қилиш масалалари бўйича космосдан олинган тасвирни қайта ишловчи энг замонавий ахборот технологиялари қўлланилади.

Университетда Европа Иттифоқи томонидан маблағ билан таъминланаётган «TEMPIS - TESIS» дастури бўйича 3 та лойиҳа бажарилмоқда.

Ютуқларимизнинг кўплиги, албатта, дилга таскин беради. Зеро, "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"да техника университетининг ўз ўрни ва вазифаси борки, буни унутишимиз керак эмас. Лекин таълим жараёни муаммолардан ҳам холи эмас. Гап ўша муаммоларга мумкин қадар ечим топишда. Ўйлайманки, барчамиз кутиб олган янги йилда кечаги муаммоларга чек қўйилади. Таянч олий ўқув даргоҳларидан бирига айланган университетимиз ўз нуфузини яна ҳам мустаҳкамлайди.

Садриддин ТУРОБЖОНОВ,
Тошкент Давлат техника университети ректори вазифасини бажарувчи, техника фанлари доктори

ЎЗБЕК ЙИГИТИ ВАШИНГТОНДА

тон Давлат университетида давом эттираётган юртдошимиздир. Авазхон Холиқов сингари талабаларнинг фикрини оққа тушириш кимга мароқли эмас:

— 1998 йил "Умид" совриндори бўлиб, АҚШга йўл олар эканман, юрагимда ажиб бир ҳис: оддий ўзбек йигити давлат раҳбарининг ғамхўрлиги туфайли Америкага кетмоқда. Бундай имкониятга эга бўлиш етти ухлаб тушимга ҳам кирмаган.

Мана, уч йилдирки, Америкадаман. Компьютер ти-

хорат, билим ва малака талаб қилади. Бу мезонлар ўзимда топилишини ҳам биламан.

Барча дунё мамлакатлари сингари янги асрга қадам қўйган Ўзбекистонга қанот қоқиб учгим бор. Эгаллаган билимларимни, менга кўрсатилган ғамхўрликка жавоб сифатида қайтаришга ошиқаяман. Ўша кунлар жуда яқин...

Авазхон ХОЛИҚОВ,
Вашингтон Давлат университети талабаси

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурида кадрлар тайёрлаш тизимини ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан бири ўқув жараёни сифатини назорат қилиш тизимини шакллантириш эканлиги белгиланган. ХХI асрнинг янги техника ва технологиялар асри деб эътироф этилиши ушуб жабҳаларда янада юқори сифатли, рақобатдош кадрлар тайёрлашни тақозо этмоқда. Университетимизнинг техника соҳасида мутахассислар тайёрлаш бўйича мамлакатимизда энг йирик олий таълим маскани эканлигини инобатга олсак, кадрлар тайёрлаш ва ўқитиш сифатини назорат қилиш масаласининг аҳамияти янада ортади.

Ўқув жараёни сифатини ва талабалар билимини рейтинг асосида баҳолаш тизимининг қўлланилиши ҳам ўқитувчи-профессорларнинг, ҳам талабаларнинг ўз устида доимий равишда узлуксиз ишлашини талаб қилмоқда.

Университетда оралиқ баҳолаш босқичлари тест усулида ўтказилмоқда. Бунинг учун 80 та ўринли ўқув-компьютер маркази хизмат қил-

моқда. Компьютер марказида фанлар бўйича тест саволлари базаси ташкил этилган бўлиб, ушбу марказда талабалар ўз устида ишлашлари, билимларини мустақил равишда чуқурлаштиришлари учун барча шароитлар яратилган. Назоратнинг якуний босқичида эса фанлардан талабалар билимини баҳолаш "ёзма иш" тартибиде ўтказилмоқда. Дастлабки натижалар таҳлили шуни кўрсатдики, баҳолашнинг бу тури (албатта ушбу жараён тўғри ташкил этилган тақдирда) талабанинг мустақил ишлаши, фикрлаш доирасини кенгайтириш, адабиётлардан унумли фойдаланиш, фикрларнинг қисқа ва аниқ баён этиш каби қобилиятларини ривожлантиришда муҳим омиллардан бири бўлди.

Нazorat ва баҳолашни янада одилон ва холислигини таъминлаш мақсадида рейтинг тизимининг мавжуд усуллари ва шакллари (оғзаки, тест, ёзма иш ва ҳ.к.з.) ижобий томонларини олиб, уларни уйғунлаштириш керак бўлади.

Ўқув ва ички назорат бўлимлари ўқув жараёнини ташкил этиб, унинг сифатини доимо назорат қилиб ту-

ЎҚУВ СИФАТИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШ

радилар. Хар бир факультет бўйича бириктирилган инспекторлар талабалар давоматини, дарсларнинг ўз вақтида олиб борилишини назорат қиладилар. Ўқув бўлимида дарсларнинг олиб борилиши, талабалар давомати ҳақида ҳар кунги маълумот мавжуд.

Профессор-ўқитувчилар фаолиятини ва уларнинг иш сифатини ба-

Jarayon

ҳолаш учун ҳар ўқув семестри якунида уларнинг рейтингини аниқланади. Бундан ташқари, ижтимоий фан кафедралари иштирокида "Ўқитувчи — талаба нигоҳида" кўринишида талабалар билан социологик сўровнома ўтказилади. Шу сўровнома натижалари университет раҳбарияти томонидан профессор-ўқитувчилар фаолиятини баҳолашда эътиборга олинади.

Тайёрланаётган кадрлар сифати доимо университет раҳбарияти назоратидадир. Битирув, курс иши, лойиҳалари бажарилиши кафедра

ўқитувчилари зиммасига юклатилган. Мазкур лойиҳаларнинг бажарилиш ҳолати доимий таҳлил қилинади. Фойдалаш жараёни кафедраларда тузилган махсус комиссия ёрдамида амалга оширилади. Битирув иши ёки курс лойиҳалари тайёр бўлганда, Фанлар Академияси институтларига, саноат корхоналари мутахассисларига тақриз учун юборилади ва мутахассис томонидан баҳоланади. Айрим ҳолларда битирув иши ҳимоялари корхоналарда, Фанлар Академияси институтларида етук мутахассислар иштирокида ўтказилади ва амалиётда қўллаш учун тавсия этилади.

Кадрлар тайёрлаш сифатини назорат этишда замонавий ахборот технологиялари имкониятларида кенгроқ фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Ҳозирги кунда университетда компьютер тармоқлари асосида марказлаштирилган ҳолда талабалар билимини баҳолаш натижаларини жамлаш, қайта ишлаш ва

таҳлили амалга оширилмоқда. Баҳолаш натижаларининг компьютерлар ёрдамида тезкорлик билан ҳар томонлама таҳлил этилиши ўқув жараёни сифати таъсир этувчи асосий омилларни аниқлаб олиш, сифатни ошириш учун амалга ошириладиган тадбирларни белгилаш, ўқув жараёнини ташкил этишда янада такомиллаштириш лозим бўлган йўналишларга аҳамиятни кучайтириш имкониятини беради.

Маматкарим САПАЕВ,
Ўқув жараёни сифатининг ички назорати инспекцияси бошлиғи, техника фанлари номзоди

Navoiyni o'rganamiz!

“ФУСУЛИ АРБАА”ДА ҚУРЪОНИ
КАРИМ ҲАҚИҚАТИ

Алишер Навоий ижодининг ёрқин назарга ташланадиган жиҳати шундаки, ўз вужудига ҳаракатда бўлган илоҳий мўъжизани ҳамиша ҳис этиб, унинг манбаи — Оллоҳга шукрона айтиш, унга сифиниш, муножат қилишдан тўхтамайди. Шундан бўлса керак, шоирнинг каттаю кичик деярли барча асарлари Оллоҳ, унинг расули ва азиз авлиёларни шарафлашдан бошланади.

Улуғ шоирнинг ижтимоий - фалсафий қарашлари ифодаланган “Фусули арбаа” қасидалар туркумини ҳам бевосита илоҳий - исломий сарчашмалардан баҳра олган асар сифатида эътироф этиш мумкин. Туркум йил фаслларида ис-сиқлик, ҳарорат, заминий неъматларни етилтириш палласи бўлган “Саратон” қасидаси билан ибтидо топади. Қасиданинг кириш сатрларидаёқ фалак, самовий мўъжизалар, уларнинг хоссалари ва бевосита самога алоқадор ҳур — қуёш, осмон — сипехр, Ноҳид, Зухал, Миррих, анжум, қатарот, гардун каби сўз ва атамалар қўлланилган. Саратон фаслининг ниҳоятда ис-сиқлигини таърифлар экан, улуғ шоир ёзади:

Дар кўзаи гардун шуда хуршед чу оташ,
Зарроти шарораст ҳамма шўълаи онро.

Гардун кўзасига хуршид — қуёш оловдек (ёниб), ундан сачрайдиган шўълалар аланга зарраларини — учқунларини эслатди. Бугун табиатдаги энг майда жонзотдан тортиб, баҳайбат мавжудотнинг шаклу шамойили, амалиётда Оллоҳнинг қудрати зоҳир. Тун-кун, қуёш-ой, сайёра ва юлдузлар Оллоҳнинг амрига итоат этиб, ҳаракат қиладилар. Зеро, яратмоқ ва амр этмоқ Унинг Ўзигагина хосдир. Исломий таълимот, унинг муқаддас илоҳий Китобида мазкур ҳақиқат қайта - қайта таъкидланади. Ана ўша илоҳий нур “Фусули арбаа” қасидаларининг мағиз - мағизига ҳам чуқур сингдирилган. Шу жиҳатдан Қуръони карим “Юнус” сурасининг 3 -, 5 - оятлари карималари аҳамиятлидир: “Албатта, Парвардигорингиз осмонлар ва ерни олти кунда яратиб, сўнгра Ўз аршини эгаллаган Оллоҳдир... У (Оллоҳ) қуёшни зиё сочгувчи, ойни ёруғлик қилган ва сизлар йилларнинг саноғини ҳамда вақтларнинг ҳисобини билишларингиз учун уни (яъни ойни бир ҳанча манзил буржларига бўлиб қўйган зотдир. Ҳеч шак - шубҳасиз. Оллоҳ бу (борлиқни) ҳақ (Қонун ва мақсад) билан яратди...” (Қуръони

карим. Ўзбекча изоҳли таржима. Тошкент - 1992) “Фусули арбаа”нинг дилбар қасидаларидан “Баҳор” таркибидеги қуйидаги, бир - бирини мазмун жиҳатидан тақозо қилувчи икки байтга ҳам Қуръони каримда таъкидланган ҳақиқат, фалсафий маъно сингдирилган:

Баҳоре ин чунин рафту хазоне ин
чунин омад,

Ҳамеша хуҷ чуз ин коре набошаг
чархи гардонро.

Баҳор шу тарзда кетди-ю, хазон шундайин келди, гўё айланувчи чархнинг ҳамиша бу ҳолатни такрорлашдан бошқа иши йўқдай.

Баҳори умро диган ки чун рафту хазон омад,
Хазон ҳам бигзараг то бингой ин
коҳи вайронро.

Умр баҳорини кўраяпсан-ку, ўтиб кетди-ю хазон келди, бу вайрона иморат (чарх)ни кўраман дегунча хазон ҳам ўтиб кетгусидир. Дарвоқе, умр оқар дарёни эслатади. Ҳатто дурустроқ мулоҳаза қилишга улгурмай, ўтади, кетади... Инсон учун ажратилган бу давр қисқа, аммо ғоят мураккаб ва катта имтиҳонларга дош беришга тўғри келади. Ҳаёт аталмиш улкан уммоннинг чиғириклари беҳад кўп. Кимдир уларга юзма-юз боради, зарбаларига чидаб, ҳалолликка доғ туширмайди. Бошқалар эса чап бериб яшайди. Ўз нафси, истак - иродаси олдида ҳеч ким ва ҳеч нима-ни қадрламайди. Айш-ишрат, мол-дунё, шухрат-лавозим илнжиди кунлар, ойлар, йиллар, қараб-сизки, умр ўтиб кетади.

Юқориди келтирилган икки байтга айнан шу ўткинчи дунёга ишора қилинади. Баҳор гўзалликларига ошуфта бўлиб, ундан баҳра олишга улгурмай, хазонга этиб келади. Аммо инсон огоҳ бўлиши даркор. Умрининг ҳар бир соатини мақсадли ўтказиши, Оллоҳ йўлида савобли ишларига қўл уриши фойдалироқдир.

Дунёнинг ўткинчилигини англаган кишиларгина ҳаётнинг ҳар бир дақиқасидан унумли фойдаланидилар. Ана шу амаллар тўпланиб, кишининг “дафтари аъмоли” вужудга келади. Қиёмат кунига эса ўша саҳифалар варақланади. Байтларда инсонни огоҳликка ундовчи — “Баҳорни кўришга улгурмай хазонни олиб келувчи вайрона чарх” иборасида ана шу ҳақиқат назарда тутилмоқда. Қуръони карим “Каҳф” сурасининг 45-46 оят карималарида (фасллар алмашувини ажиб қонуниятлар асосига яратган) Оллоҳ таолонинг дунё-

нинг ўткинчилиги хусусидаги таъкиди қуйидагича хабар қилинади: “(Эй Муҳаммад) одамларга ҳаёти дунё мисолини келтиринг. (У) хуғди бир сув кабудурки, Биз осмондан ёғдиргач (аввал — киши ҳаётининг баҳорига) у сабабли замин набобати (бир-бирига) аралашиб чирмашиб кетур, сўнгра (ҳаёт кузи келгач) шамоллар учуриб кетадиган хас- хашакка айланиб қолур.

Оллоҳ ҳамма нарсага қодир бўлган зотдир. Мол-мулк, бола-чақа шу ҳаёти дунё зийнатидир. Парвардигорингиз наздига эса (абдий) қолгувчи яхши амаллар савоброқ ва орзулроқ (орзу қилишга арзирлироқ)дир”. Алқисса, Алишер Навоийнинг инсонни улуглаш билан боғлиқ кўп фикрлари, панд-насиҳатлари аввало, Қуръондан олинган, унинг заминига вужудга келганлигини биламиз.

Гулчеҳра БОЛТАЕВА,
филология фанлари номзоди

Тафаккур оламига илк пойдевор умумтаълим мактабларининг бошланғич синфларида қўйилиши сир эмас. Шу сабабли ҳам донолар, билимларнинг асоси бошланғич таълимдир, деб бежиз айтмаганлар. Бошланғич таълим эса болага ўз она тилида равон сўзлаш, чиройли ёзиш ва теран фикрлашдан ҳосил бўлади. Мен бу галги таъриба алмашиш жараёнида бошланғич синфларда ибораларни қўллаш ва улардан фойдаланиш ҳақида сўз юритмоқчиман.

Бошланғич синфларда она тилидан олиб бориладиган барча машғулотларга қўйиладиган асосий талаб бу болаларни онгли сўзлашга ўргатиш ва ўқилган матннинг мазмунига оид фикрлашга эътибор беришдир. Бироқ, шу пайтгача болага тил ўргатишдаги энг асосий талаблар қатъиян ибора тузиш ва халқ оғзаки ижодининг кўҳна жанрларидан бири —

ибораларнинг аҳамияти ҳақида бошланғич тушунчаларни мурғак қалбга жо қилиш энг муҳим иш эканлиги аҳамиятдан четда қолмоқда.

Инсонни эркин фикрга етаклашнинг асосий усулларида бири бу чиройли жумла тузишдир. Чиройли жумлалар орқали фикр билдиришга ибора дейилади. Ҳар

риш бошланғич синф ўқитувчиларидан кўп изланишни ва ўқувчиларга ҳам иборали сўзлашни ўргатишни талаб қилади.

Ибора бу образли сўзлашдир. Шу сабабли тил имкониятларидан келиб чиқиб шуни айтиш керакки, иборали сўзлаш санъатини эгаллаш сирлари қуйидагилардан иборат:

ИБОРАЛИ СЎЗЛАШ — САНЪАТ

бир халқ ўз тараққиёт йўлига, ўз анъаналарига эга бўлади. Шу жумладан, ўзбек халқи ҳам бошқа халқларда кам учрайдиган аския санъатига эга. Аскиянинг асосини эса иборалар ташкил қилади. Шундай экан, болаларга иборали сўзлашни ўргатиш, иборали жумлаларни таҳлил қилдириш ёвзига унинг тафаккур доирасини кенгайти-

1. Сўзда сеҳр бор. Уни гапнинг турли ўрнида ишлатиш мумкин, сўзнинг ишлатилишига қараб гапнинг мазмунини ўзгартириш мумкин.

2. Ибора гап эмас, аммо маъно касб этади. Шу сабабли иборали гап тузиш ҳам санъат саналади.

3. Онгли сўзлашга, ўқишга, фикрлашга ўргатиш орқали кўп нарсага эришиш

мумкин. Иборали сўзлаш эса барча жиҳатларнинг сайқалланган инъикосидир.

Халқимиз сўзлашувида, суҳбатида ва нутқида кўп ишлатиладиган иборалар бошланғич синфларнинг она тили ва ўқиш дарсликларига кўп учрайди. Уларни таҳлил қилиш орқали ўқувчининг фикрлаш доирасини кенгайтириш мумкин. Масалан,

2-синфнинг “Она тили” дарслигидаги 268-машқда, 271-машқда, 273-машқда ва такрорлаш учун берилган матнларда, “Китобим — офтобим” дарслигидаги кўпгина тарбиявий аҳамиятга эга шеърларда иборали жумлалар кўп. Ибора билан мақолнинг ўртасида аниқ бир чегара йўқ. Аммо, мақол ҳикматни англаштириш билан, ибора эса ма-

Amaliy
mashg'ulotlar

жозий маънони билдириши билан бир-биридан фарқланади. Жумладан: “гап эгасини топди”, “дами ичига тушиб кетди”, “миси чиқиб қолди”, “тавбасига таянди” каби жумлалар ибора саналади. Ибораларни шарҳлаш орқали бола ақлини чархлаш, фикрлаш доирасини кенгайтириш мумкин.

Хуллас, ибора она тилимизнинг кўркидир. Иборани ўргатиш орқали болада она тилимизга нисбатан янада кўпроқ меҳр уйғотиш, уларнинг қалбига тафаккур уруғини жойлаш осон кечади.

Фотимахон
БЕГИМКУЛОВА,
Фаргона вилояти
Ўзбекистон тумани
Амир Темури номидаги
26-мактабнинг олий
тоифали бошланғич
синф муаллимаси

Фалсафа курси бўйича олий таълим муассасалари учун янги ўқув дастури асосида ёзилган маърузаларнинг қисқа матнлари китоб ҳолида чоп қилинди. Тўпلامда фалсафанинг асосий масалалари, баҳс мавзулари, фалсафий мактаблар, атоқли файласуфларнинг таълимотлари, ҳозирги замон фалсафасининг оқимлари тўғрисидаги маълумотлар миллий ғоя ва истиқлол мафкураси талаблари асосида баён қилинган. Муайян тасаввур бериш мақсадида китобнинг "Кириш" қисмини ҳукмингизга ҳавола этмоқдамиз

Хурматли талабалар!

Мана, сиз фалсафа фанини ўрганишга киришдингиз. "Бу қандай фан?", "Уни нима учун ўрганиш лозим!" деган саволлар билан китобни очдингиз. Ҳақиқатан ҳам, фалсафа қандай фан? Келинг, биргаликда бу саволга жавоб топишга ҳаракат қилайлик.

Инсон бор экан, олам ва одам нима, улар қандай пайдо бўлган, воқелик қандай қонуниятлар асосида яшайди, ўзгаради ва тараққий этади, умрнинг мазмуни нимадан иборат, авлодлар ортидан авлодлар келиб-кетаверишида қандай маъно бор каби масалалар барчани ўйлантиради. Эҳтимол, ўзингиз ҳам шу сингари бир-биридан мурраккаб саволларга жавоб топа олмай қийналгандирсиз?

Бу масалалар ҳақида ким биландир фикр алмашиб, баҳслашгингиз ҳам келар? Фалсафа ана шундай масалалар билан шуғулланади. У ниҳоятда қадимий фан. Олам ва одамлар ўртасидаги муносабатлар, инсон қадри ва умрнинг мазмуни, дунёдаги ўзгаришлар, ўзаро алоқадорлик ва боғлиқлик ҳамда тараққиётнинг умумий қонуниятлари фалсафанинг асосий мавзулари ҳисобланади.

Биз яшаётган дунё сўнгги йилларда ниҳоятда ўзгариб кетди. Хусусан, Ватанимиз тарихида XX асрнинг 90-йилларида оламшумул воқеалар юз берди: мамлакатимиз мустақилликка эришиб, ўзига хос тараққиёт йўлини танлади, ривожланишнинг ўзбек моделини амалга оширишга киришди. Халқимизнинг ҳуқуқий-демократик жамият барпо этиш зарурати дунёқарашни тубдан ўзгартириш, эски ақидалардан тамоман воз кечиш, истиқлол мафкурасини шакллантириш, халқ маънавиятини юксалтиришни тақозо этмоқда. Бунда ижтимоий фанлар ривожини улкан аҳамият касб этади. Президентимиз Ислам Каримов тўғри таъкидлаганлари каби: "Қўп асрлик тарихимиз шуни кўрсатадики, инсон дунёқарашини шаклланишида **маърифат**нинг, хусусан, ижтимоий фанларнинг ўрни беқийс. Бу жамиятшунослик бўладими, тарих, фалсафа, сиёсатшунослик бўладими, психология ёки иқтисод бўладими—уларнинг барчаси одамнинг интеллектуал камолотга эришувида катта таъсир кучига эга".

Фалсафа эса—барча фанлар ривожланишига асос бўладиган ва улардан озикланадиган, айна пайтда уларнинг ривожланиш йўллари белгилаб берадиган умуминсоний ва универсал фан. У қадим замонлардаёқ "барча илмларнинг отаси" деб таърифланган. Унинг ҳаётийлиги халқ табиатига, турмуш ва тафаккур тарзига нечоғлиқ мос экани, жамият манфа-

атлари ва эзгу интилишларини қай даражада акс эттира олишига боғлиқ.

Дунёда ўз миллий фалсафа мактабини яратган халқлар бор. Чунончи, ҳинд ва хитой фалсафаси, немис фалсафаси, инглиз фалсафаси кабилар шулар жумласидандир. Миллий адабиёт, миллий маданият, санъат ва ҳоказолар бўлгани каби, миллий фалсафанинг ҳам бўлиши табиий. Аммо бу—фалсафа миллий қобилиятга ўралиб қолади, дегани эмас. У умуминсоний фан сифатида, бир томондан, шу масалалар билан шуғулланаётган аниқ шахс—файласуф мансуб миллатнинг муайян манфаатларини ҳам ифода-лайди. Миллат озод бўлса, ўз турмуш тарзига мос фикрласа, оламни, унинг муаммоларини дунёқарашига хос ҳолда идрок эта олса, унинг ўз фалсафаси шаклланади. Бундай фалсафа халқ манфаатларини ақл-идрок, мафкура йўли билан ҳимоя қилишга, унинг онги, дунёқарашини ва

вон тилда тушунтирилмас, аксинча, турли қонун ва қоидалар, хилма-хил таълимот ва ғоялар мажмуидан иборат мурраккаб бир фан сифатида талқин этилар эди. У ёки бу фалсафий қоида нега керак, уларни ўрганишнинг қандай аҳамияти бор, муайян файласуф айнан бирор бир ғоя ёки таълимотга кўпроқ аҳамият берганининг сабаби нимада, нима учун унинг қарашларида айнан ана шу муаммо устувор бўлди, деган масалалар кўп ҳолларда назардан четда қолар эди. Фалсафа тарихий воқелик билан боғлаб тушунтирилмас, фалсафий таълимотлар ўз асосчилари ҳаётининг узвий қисми экани ёддан чиқарилар эди.

Оқибатда нима бўлар эди? Фалсафа мутахассиси бўлмаган талабаларнинг ниҳоятда оз қисмигина бу фаннинг асл моҳиятини тушуниб оларди, холос. Аксарият ёшлар эса, фалсафа оламига кириб бора олмасдан, гўёки катта шаҳар бошланадиган жойда қолиб

ни шакллантиришдан иборат. Бундай дунёқараш бирон-бир ғояни зўрлаб сингдириш ёки қуруқ ёд олдириш орқали эмас, балки ишонтириш, хилма-хил фикрларни ўртага ташлаш, муҳокама қилиш, зарур тушунча, тамойилларни аниқлаш жараёнида шаклланади ва ривожланади.

Ана шуларни ҳисобга олган ҳолда, мазкур маъруза матнларида қуйидагиларга алоҳида эътибор қаратилди:

— фалсафани жаҳон маданияти ва цивилизациянинг муҳим таркибий қисми сифатида ўрганиш;

— фалсафий ғоялар, муаммолар, оқим ва йўналишларни тавсифлашда умуминсоний ва миллий қадриятларнинг уйғунлиги тамойилига амал қилиш;

— хилма-хил фалсафий таълимот ва турли қарашларни бир бутун жараёнинг ифодаси бўлган илмий билимлар тизими сифатида талқин этиш;

— мавзуларни аниқ шариоит ва жараёнлар билан боғлиқ тавсифлаш, уларни изоҳлашда умумбашарий ва миллий миқёсдаги далил ва мисолларга таяниш;

— ҳар бир мавзунини истиқлол ва Ўзбекистонда амалга оширилаётган туб ўзгаришлар билан узвий боғлиқ ҳолда тушунтириш.

Биз бу жараёнда бирор бир ғоя, оқим, йўналиш ёки фалсафий таълимотни мутлақлаштириб, бошқаларининг аҳамиятини камситиш фикриндан йироқмиз. Аксинча, бизнинг мақсадимиз уларнинг барчасини холис талқин этиш, талабаларда фалсафа фани, хилма-хил фалсафий оқимлар, уларга мансуб файласуфлар ва уларнинг таълимотлари ҳақида тўғри ва холисона тасаввурни шакллантиришдан иборат.

Республика Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг буюртмасига биноан, Ўзбекистон файласуфлари миллий жамиятининг бир гуруҳ аъзолари томонидан нашрга тайёрланган ушбу маъруза матнлари фалсафани янги тамойиллар асосида тавсифлаш борасидаги илк тажрибалардан биридир. Шу сабабли унда айрим хато ва камчиликларга йўл қўйилган бўлиши мумкин. Матнлар, асосан, ижтимоий фан соҳалари учун мутахассис тайёрламайдиган олий ўқув юртлари талабаларига мўлжалланган. Мазкур тўпلامни қўллаш жараёнида билдирилган фикр-мулоҳазалар асосида ана шу талабалар учун янги дарсликни тайёрлаш кўзда тутилган.

Ушбу маъруза матнлари турлича фикр уйғотиши, шубҳасиз. Бу борадаги тақлиф ва мулоҳазалар учун олдиндан миннатдорлик билдирган ҳолда, уларни республика Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ёки Ўзбекистон файласуфлари миллий жамиятига юборилишини сўраймиз.

ЯНГИ ТАМОЙИЛЛАР АСОСИДА

маънавиятини юксалтиришга хизмат қилади.

Шу боис Ватанимиз мустақилликка эришганидан сўнг фалсафани ривожлантириш ғоят муҳим аҳмият касб этди. Бусиз миллатнинг ҳақиқий фарзанди бўлган, унинг камолини ўйлайдиган чинакам озод, хур фикрли, баркамол инсонни тарбиялаб бўлмайди. Шу сабабли биз ўрганадиган фалсафа умумбашарий муаммолар билан бирга, Ватанимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, ҳуқуқий-демократик жамият барпо этиш жараёнидаги маънавиятнинг таркибий қисми бўлиб, унинг асосий тамойилларини акс эттирмоғи лозим.

Собиқ Иттифоқ даврида виждон эркинлиги турли йўللار билан бўғиб келингани, бирёқлама дунёқараш зўрлик билан сингдирилгани туфайли фалсафа қуруқ сафсата ва зерикарли ақидага айланиб қолгани—аччиқ ҳақиқатдир. Чунки у коммунистик ғоялардан ташқарига чиқолмас, ҳаётга тараққиёт нуқтаи назаридан баҳо беролмас эди. Шунинг учун у ёшлар ва талабалар учун камолот воситаси, интилиш омили эмас, тескари тарбия кулоли, зарарли дунёқараш манбаи бўлиб қолган эди. Шу боис у ўз даври мафкураси билан бирга ўтмишга айланди. Бу борада оддий тилда ёзилган қўлланмалар, халқчил китоблар, афсуски, ҳали ҳам етарли эмас.

Одатда, мутахассис бўлмаган баъзи кишилар фалсафани энг қийин ва энг мавҳум фан деб ҳисоблайдилар. Бунинг сабаби нимада? Бунинг боиси шуки, фалсафа кўп йиллар мобайнида оддий ва ра-

кетарди. Кун сайин чуқурлашиб, фан сирларини бор мурраккаблигича тушунтиришда давом этаётган ўқитувчи санокли талабалар билан бирга ўша шаҳарга кирарди, кўчалар, маҳаллаларни—фалсафа дунёсини кезишда давом этарди. Лекин қолган талабалар эса бу хазинадан бебаҳра бўлиб, шаҳарга кирмасдан ўтадиган айланма йўлдан боришга мажбур бўлар ва шу тариқа фалсафанинг моҳиятини дурустроқ тушунмай, диплом оларди ҳамда амалиётга кетарди.

Бундайлар назарида фалсафа тушунарсиз, мавҳум ва ортиқча фан бўлиб қолади, фақат баҳо олиш учун ёдланган қонун ва қоидалар тез орада унутилади. Уларда фалсафа қонунларини ҳаётга татбиқ этиб бўлмайди, бу—фойдасиз билим соҳаси, бинобарин уни ўрганишга кетган вақт бекорга ўтди, деган аламли қараш шаклланиб қолади. Агар фалсафадан билим берувчи ўқитувчининг ўзи ҳам бу соҳни бир маҳаллар четлаб ўтган собиқ талабалардан бири бўлса, масала янада чигаллашади.

Хурматли талабалар, ушбу сўзларни фалсафа бўйича таҳсил тугаб, имтиҳонлар яқинлашган онларда диққат билан яна бир марта ўқиб чиқинг. Фалсафани ўқиган даврингизга, демакки, сиз мансуб бўлган фалсафий воқеликка шу нуқтаи назардан баҳо беришга ҳаракат қилинг. Ана шунда масала ниҳоятда ойдинлашган ва барчанинг, у ўқитувчиси ёки талабам, бундан қатъи назар, қандай баҳо олгани аниқ бўлиб қолади.

Аслида, фалсафанинг асосий вазифаси инсон онгида соғлом ақлга мос дунёқараш-

ДАСТЛАБКИ ҚўЛЛАНМАЛАРДАН БИРИ

Ҳозирги даврда Ўзбекистонда юз бераётган туб иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий ўзгаришлар тарихни чуқур, холисона тарзда ҳамда янги тафаккур асосида илмий тадқиқ этишни талаб қилмоқда.

Юртбошимиз, республикаимизнинг етакчи тарихшунос олимлари билан учрашганда уларнинг олдига ҳаққоний тарихни ёритиш вазифасини қўйди.

Президент тарихчилар олдига қўйган энг долзарб ва устувор вазифалар - миллий давлатчилигимиз тарихи ва ўзбек халқининг этногенезини тадқиқ этишда этнология кўп қиррали ижтимоий фан бўлиб, унинг асосий тадқиқот объекти асосан миллатлар, халқлар ва элатлар (этнослар)дир.

Бу фан ер юзидаги халқларнинг келиб чиқиши (этногенези), ўзига хос моддий ва маънавий маданияти, антропологик (ирқий) ва лингвистик (инсоний) белгилари, анъанавий ҳўжалиги, маросими ва урф-одатлари, ижтимоий, оилавий ва майиш турмуш тарзларини ўрганиш жараёнида ҳар бир этноснинг жаҳон цивилизациясида ўз ўрнига эга эканлигини кўрсатади.

Ўзбекистон олий ўқув юртлари тарих факультетлари ўқув режасида этнология фани энг асосий ўринлардан бирида туради.

Шунингдек, этнология мактаб-лицейлар ва махсус ихтисослашган тарих мактабларида ҳам кенг қўламда ўрганилмоқда.

Аммо мазкур фан бўйича дарслик, ўқув қўлланмалари кам, мавжудлари ҳам анча эскирган.

Шуларни ҳисобга олиб изланувчан элшунос тарих фанлари номзоди, доцент О. Бўриев раҳбарлигида, профессор С. Турсунов билан биргаликда Қарши ва Термиз Давлат университетлари олимларининг олиб борган кўп йиллик педагогик фаолиятидаги амалий тажрибаларига таяниб, талабаларнинг этнология курсини ўзлаштириш жараёнида янада такомиллаштириш, маъруза ва семинар машғулотларининг сифат ва самарадорлигини янада ошириш мақсадида "Этнология фани ўқув методик қўлланма" яқинда нашр этилди.

Методик қўлланмада мухтасар кириш, этнология бўйича баъзи тушунча, атамаларга шарҳлар, "Жаҳон халқлари этнологияси", "Ўрта Осиё халқлари этнологияси" курслари семинар машғулотларининг режалари, ҳар бир мавзунинг ўрганилишига доир энг зарур манба ва адабиётлар рўйхати келтирилган. Семинар машғулотларида талабаларнинг рефератларининг таҳминий рўйхати берилган. Шунингдек, рисолада этнологиядан мустақил ишлар — махсус курс ва семинарлар, курс ишлари мавзулари, суҳбат (коллоквиум) саволлари ҳам ўрин олган. Этнология бўйича дала экспедициялари уюштириш методикасига ҳам қўлланмада кенг тўхталиб ўтилган.

Ушбу методик қўлланма, талабаларнинг этнология бўйича машғулотларга мустақил тайёрланишига ҳам яқиндан ёрдам беради. Келтирилган адабиётлар асосан талабаларнинг ўзлаштириши ва ўқитувчиларнинг фойдаланишлари учун мўлжалланган. Кафедра янги адабиётларни қўшимча тавсия ҳам қилиши мумкин.

Ушбу рисола олий ўқув юртлари тарих факультети талабалари, ўқитувчилари, шунингдек умумтаълим мактаблари ўқувчилари ва ўқитувчилари, аспирантлар, умуман, этнология фани билан қизиқувчилар учун мўлжалланган бўлиб, ўзбек тилида тайёрланган дастлабки қўлланмалардан бири ҳисобланади.

Ушбу методик қўлланмага таниқли элшунос - файласуф олим, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан аربоби, фалсафа фанлари доктори, профессор И.Жабборов муҳаррирлик қилган.

Турсун ЧОРИЕВ,
Қарши Давлат университети
умумий тарих кафедрасининг
мудир, тарих фанлари
номзоди, доцент,
Қахрамон ҲОЛИҚОВ,
Ўзбекистон тарихи
кафедрасининг доценти, тарих
фанлари номзоди

ОЛИМЛИК ҚИСМАТДИР

Олимлик илм дурдоналарини териш, бу йўлдаги барча машаққатларга чидаш, бутун иқтидорни, куч-ғайратини фан йўлига сарф этишдек фидойиликдан иборатдир. Ҳа, илм фидойиликни талаб этади. Ҳамид Неъматов илми билан халқимизга хизмат қилаётган, деган инсонлардан бири. Олимнинг номи нафақат республикамизда, хорижий мамлакатларда ҳам машҳурдир.

Ҳамид Неъматов 1940 йилда Бухоро шаҳрида дунёга келди. Унинг болалиги суронли йилларда кечса-да, мактабни "аъло" баҳоларга тугатди. Бунда, албатта, оилавий муҳитнинг ўрнини алоҳида таъкидлаш жоиздир. Негаки, олим таваллуд топган хонадон янгиликка, ҳаётда бўлаган ҳар бир жараёнга ўзгача назар ташлайдиган зиёли инсонлардан иборат эди. Бу хонадонда Низомий ва Навоийнинг "Ҳамса"лари, Фирдавсийнинг "Шоҳнома"си, Жалолиддин Румийнинг "Маснавий маънавий"си, Абдурахмон Жомийнинг "Шарҳи Мулло"си, Хусайн Воиз Кошифийнинг "Тасвири Хусния"си, Ҳофиз, Саъдий, Навоий, Ғолибий, Насимий ғазаллари такрор-такрор ўқилиб изоҳланар, оят ва ҳадислар муносабати, тасаввуфнинг ваҳдатул вужуд масалалари баҳс этиларди.

Шундай давраларда бўлиш, фозил кишилар суҳбатда иштирок этиш ёш Ҳамид қалбига ўзбек ва араб тили асослари, Қуръон тилovati ва шарҳи, аруз мақоми, форсий ва туркий халқлар адабиёти дурдоналарини тушуниш ва уни ўрганиш иштиёқи шу кунларда шаклланган бўлса не ажаб.

Ёшликдаги илм-фанга қизиқиш Неъматовни Ленинград (Санкт-Петербург) Давлат университети етаклади ва шу илм даргоҳининг талабаси бўлди. Бу ерда шарқшунослик илмининг буюк тадқиқотчилари, академиклар А.Н.Кононов, М.Н.Винников, Д.А.Ольцеровге, профессорлар И.П.Петруцкий, А.Н.Болдирев, В.И.Беляевларнинг таълимини олди. Биринчи ўқув йилининг иккинчи ярмидан Ҳ.Неъматовга шахсий режа асосида

ўқиш, дорилфунундаги машғулотларга эркин қатнашиш, ғарб филологияси, фалсафа, тарих, ҳуқуқшунослик факультетларида ўқиладиган ва ўзини қизиқтирган фанлар бўйича маъруза, махсус курсларни тинглаш ҳуқуқи берилди.

У бундай имкониятдан самарали фойдаланиб, араб, немис, француз, инглиз тиллари бўйича билимларини такомиллаштириш билан машғул бўлди.

Ҳ.Неъматов 1961-1966 йиллар Ленинград Давлат университети шарқшунослик факультетини тамомлади. Чуқур эгалланган билим, ўз фанининг асосларини пухта ўзлаштириш ёш йигитга уни-

Fanimiz fidoiylari

верситетда қолиб, илмий изланишлар олиб боришга замин яратди.

Меҳнатсевар ва иқтидорли Ҳамид аспирантурага кирди. Шу кундан унинг олимлик йўлидаги сермашаққат, лекин ҳавас қилса арзигулик фаолияти бошланди.

Орадан кўп вақт ўтмай Маҳмуд Қошғарий девони материаллари асосида "Феъл морфологияси" мавзусидаги номзодлик диссертациясини муддатидан олдин ёклади.

Ёш олим янада ғайрат билан илмий ишга шўнғиди. Тинимсиз қилинган меҳнат, қанча-қанча тонгларни уйқусиз кутиб олишлар ва фидойилик билан олиб боришлар изланишлар натижаси ўлароқ 1976 йилнинг 19 апрелида "XI-XII асрларда шарқий туркий тиллар морфологияси" мавзусидаги докторлик ишини муваффақиятли ҳимоя қилди. Ўзининг докторлик ишида олим туркий, жумладан,

ўзбек тилининг янги морфологиясини яратиш йўлларини ишлаб чиқди. 1977-1988 йиллар бир гуруҳ сафдошлари билан туркий тиллар системали синтаксис асосларини, 1975-1988 йилларда эса ўзбек лексикологиясининг системали таҳлили соҳасидаги ютуқларига таянган ҳолда ўзбек тили системали лексикологияси асосларини ишлаб чиқди ва эълон қилди, натижада ўзбек тили лексикаси, морфологияси ва синтаксисини янги йўналишда талқин этиш йўллари юзага келди.

Энди Ҳ.Неъматов олдида таълим бўғинларида ўзбек тили ва ўзбек тилшунослигини ўқитиш, фаннинг сўнгги ютуқлари асосида тубдан янгилаш, бунинг учун таълим мазмуни ва тадрижий усулини тамоман ўзгартириш вазифаси турар эди. Тўғри, буни ўша даврда (1980 йиллар назарда тутилмоқда) амалга ошириш ва бу ҳақда гапириш анча қийин эди. Лекин Ҳамид Неъматов ўз фикр-мулоҳазаларини асослаб матбуотда, илмий-назарий анжуманларда чиқишлар қилди, тегишли ташкилотларга хатлар йўллади. Бу фикр-мулоҳазалар кенг жамоатчилик томонидан илиқ кутиб олинди, матбуотда шу ҳақда материаллар берилди бошланди ва бу жараён ҳозиргача давом этиб келмоқда.

Муҳокама натижалари тилшунослик фани мутахассисларининг куч-ғайратини бирлаштириш, пайдо бўлаётган фикр-мулоҳазаларини биргаликда муҳокама қилиш ва якуний хулосага келиш эҳтиёжини ҳосил қилди. Эҳтиёжнинг ҳосиласи ўлароқ, ўзбек тили доимий анжуманини ўтказиб туришга келишилди.

Ҳозирда домла Бухоро Давлат университетида ўзбек тилшунослиги кафедрасини бошқариб келмоқда, ёшларга фан сирларини ўргатишда сафдошларига, шогирдларига бош-қош бўлмоқда, мақолалар, дарсликлар ёзмоқда.

Гуландом БОКИЕВА,
ЎзДЖТУ ректори муовини

Отаси Раҳмат бобонинг доимо эътиборида бўлган Норбиби мактабда зўр иштиёқ билан ўқиди. Оддий деҳқон қизининг илму фанга бўлган муҳаббати СамДУ ўзбек филологияси факультетида гунча очди. Олий даргоҳни имтиёзли диплом билан тугатгач, Норбиби туғилиб ўсган жойи — Тойлоқ туманига қайтиб келиб, 34-ўрта мактабда илк меҳнат фаолиятини бошлади. Янги жамоа, янгича муҳитга ўрганиш Норбибидан кўп изланишни, иродани талаб этар эди. Деҳқон қизи эмасми, отаси каби фидойилигини намоён эта олган иқтидорли муаллима ўзининг ҳавас қилса арзигулик касбининг устаси бўлиб етишди, халқнинг олқишига сазовор бўлди. Норбиби опа

E'zoz

рахбарлик қила бошлади, раҳбарликмас, оналик қила бошлади.

Фидойий инсоннинг меҳнати ҳеч қачон бесамар кетмайди. Норбиби опа шогирдларидан мамнун. У таълим берган, бераётган ўқувчилари туман, вилоят, республика фан олимпиадаларида, ижодий кўрик-танловларда фаол қатнашиб, устозларининг ишончини оқламоқда.

Йиллар давомида мактабда ўтказиб келинаётган "Тилга эътибор — элга эътибор", "Тил — миллат кўзгуси", "Нодирабегим мадҳида", "Соҳибқирон Темур", "Мирзо Улуғбек" деб номланган кўплаб анъанавий-бадиий кечаларнинг сценарий муал-

БИР УМРЛИК САБОҚ

ҳақида гап кетганда, унинг ибрат олса арзигулик ажойиб иқтидори тўғрисида сўз очиш жоиз. Опанинг дарсида ҳамма ўқувчи устози тушунтираётган мавзу оламага бутунлай шўнғиди. Ўқувчилар ўзларини бадиий адабиёт дунёсида кечаётган воқеа-ҳодисаларнинг қаҳрамонларидек ҳис қилишади. Дарс жараёнининг ҳеч зерикисиз ўтиши ўқувчига ҳузур бағишлайди.

Ойнинг ўн беши қоронғи бўлса, ўн беши ёруғ деганларидек, опанинг ҳаёти фақат шодликлардан иборат бўлмади, турмушига ғам-ташвиш, мусибатлар ҳам оралди. Турмуш ўртоғининг бевақт ўлиmidан сўнг бир ўғил ва икки қизни тарбиялаб, вояга етказиш Норбиби опанинг ёлғиз бўйнига тушди. Бу ҳам етмагандай, орадан сал ўтиб, ўғли Бахтиёржон ҳам опанинг иссиқ бағрини тарк этди. Ўша пайтда онанинг бошига тушган мусибатларни айтмайсизми? Лекин шунга қарамай, ҳаётга умид билан нигоҳ ташлаб ёш умрини ўқувчиларга бахш этишга аҳд қилди. Синфдошимиз Бахтиёржоннинг сўнгги сўзи билан бизнинг синфга, 30 нафар ўқувчига

лифи, композицион чиқишларнинг режиссёри ҳам Норбиби опадир. Опада ташкилотчилик, раҳбарлик қобилияти ҳам бор. 34-ўрта мактабда ўқиган ўқувчиларнинг кўпчилиги Норбиби опанинг шарофати билан олийгоҳларда таҳсил олмоқда. Нима учун дерсиз. Опа дарсдан сўнг ҳар бир ўқувчи билан индивидуал машғулот ўтказар, ҳар бири билан алоҳида шуғулланар, вақтини ҳеч аямайди.

Биламан, ҳозир Норбиби опа ҳар доимгидек фан олимпиадаларига шогирдлари билан тенгма-тенг тайёргарлик кўрмоқда. Ҳамон ўқиш ва изланишдан толмай, ўқувчиларнинг, касбдошларининг кўнглидан жой олган Норбиби Раҳматова менинг ҳам устозим бўлганларидан фахрланаман. Эсимни таниб, устозимнинг берган сабоқлари бир умрлик эканини, дилимда ёққан илм чироқлари ҳеч сўнмаслигини мана энди чуқур англаб бормоқдаман.

Дилбархон МАҲМУДОВА,
Ўзбекистон Миллий университети журналистика факультети III курс талабаси

"Shuxrat" medali covrindori

МАСЪУЛИЯТ ОРТИДАГИ ЭЗГУЛИК

Ҳар бир масъулият билан қилинган меҳнат ортида муваффақият бўйи кўрсатади. Ғаллаорол туманидаги 22-ўрта мактабнинг мусиқа муаллими Савридин Сафаровнинг "Шухрат" медали билан мукофотланганига қадар қилган меҳнати ортида масъулият мужассам эканлигини англаш қийин эмасди. С.Сафаров ёшлигидан най, мусиқа асбобини чалишни севар ва бу машғулотни мустақил равишда ижро этарди. Мана, ўн саккиз йилдирки, мактабда ўқувчиларга мусиқа фанидан билим бериб келмоқда. Болаларни қуйлаган халқ бахтиёр, дейишади. Унинг болаларга завқ-шавқ билан дарс беришини сезган мактаб раҳбари алоҳида хона ажратиб, миллий мусиқий асбоблар ва мусиқага оид бошқа жиҳозлар билан таъминлаб берди. Айни пайтда унинг бир қатор шогирдлари ҳам ўзи билан бирга меҳнат қилмоқда. Улар раҳбарлигидаги мактаб бадиий ҳаваскорлар жамоаси туман, вилоят миқёсида ўтказиладиган танловларда муваффақият билан қатнашиб келаётир.

Ҳозирги кунда мактабнинг маънавият ва маърифат ишлари бўйича директор муовини бўлган С.Сафаров билмаганларини онаси — шу мактабнинг собиқ муаллимаси, ҳозирда нафақада бўлган Қудрат ая Орзикуловдан ўрганади. Савридиннинг келажақ режалари билан қизиққанамизда, унинг мактаб бадиий ҳаваскорлик жамоасини халқ ансамбли даражасида кўриш нияти борлигини билдик. Савридиннинг мақсадга масъулият билан қилинган меҳнатсиз эришиб бўлмаслигини алақачон тушуниб етганлигини англадик. Унга берилган мукофот бежиз эмаслигини-да, тушундик.

Абдуҷалол ДОНАБОВ,
Маржонбулоқ шаҳар мусиқа мактаби ўқитувчиси,
Шерали НИШОНОВ,
"Маърифат" мухбири

«Алифбе» — болаларнинг ардокли дарслиги! Ҳарфлар тилга кириб, сўзлар ясалганда болалар қувнайди, яйрайди. Саводхонлик китоби билан хайрлашув тадбирлари чинакам байрамга айланади.

Суратда пойтахтимиздаги 196-мактабдаги «Алифбе» байрамида ўқитувчи Дилфуза Саидвалиеванинг меҳнати самараси намойиш этилди.

Бурҳон РИЗОҚУЛОВ олган суратлар

"ПЕДАГОГИК ТЕСТЛАРНИНГ ИЖОДКОР МУАЛЛИФИ"

РЕСПУБЛИКА ТАНЛОВИ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази педагогик тестлар жамғармасини сифатли шакллантириш ва 2001 йилнинг юқори малакали тест тузувчиларини аниқлаш мақсадида "Педагогик тестларнинг ижодкор муаллифи" Республика танловини эълон қилади.

Танловда қуйидаги фанлар бўйича иштирок этиш ва ҳар бир фандан кам деганда 50 та миқдорда тузилган тест топшириқларини Давлат тест марказига юборишлари шарт:

— она тили ва адабиёти (ўзбек, қорақалпоқ, рус тиллари);

— чет тиллари (инглиз, олмон, француз тиллари);

— математика;

— физика;

— кимё;

— биология;

— тарих;

— география.

Танловга юборилган тест саволлари Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирлиги томонидан тасдиқланган дастур асосида тузилган бўлиб, берилган бешта жавобнинг фақат биттасигина тўғри жавоб бўлиб, у биринчи ўринда ёзилиши лозим.

Тест саволлари янги ижод этилган бўлиши, "Ахборотнома" ва "Вестник" журналларида берилган тест топшириқлари қайтарилмаслиги керак.

Тест топшириқлари танлови иштирокчилари алоҳида қоғозга ўзи тўғрисидаги маълумотларни тўлиқ ёзиши лозим.

"Педагогик тестларнинг ижодкор муаллифи" ғолиблари учун қуйидаги миқдорда пул мукофоти жорий қилинди:

— биринчи ўрин учун — 10000 сўм.

— иккинчи ўрин учун — 8000 сўм.

— учинчи ўрин учун — 6000 сўм.

Танлов ғолиблари билан Давлат тест маркази ўртасида муаллиф сифатида келажакда бирга ишлаш учун меҳнат шартномаси тузилади.

Танлов иштирокчиларининг кўлёзмалари муаллифларга қайтарилмайди.

Танлов муддати 2001 йил 15 мартгача.

Манзилимиз: 700084, Тошкент шаҳри
Жаҳон Обидова кўчаси, 12-уй. Давлат
тест маркази. "Педагогик тестларнинг
ижодкор муаллифи" танловига.

Танлов ҳайъати

Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган йирик провайдерлардан бири UzReport ахборот-таҳлил агентлиги UzAIG суғурта компанияси ҳамда ABN AMRO банк билан ҳамкорлик тўғрисида ҳужжат имзолади.

UzReport ахборот-таҳлил агентлигининг директори Анвар Йўлдошев тузилган шартномалар хусусида гапирар экан, имзоланган ҳужжатлар Интернет соҳасида томонлар ўртасидаги стратегик ҳамкорликни ривожлантиришга, яъни жаҳон ахборот тармоғи орқали Ўзбекистонда суғурта ва банк дастурини ташкил этишга қаратилганлигини таъкидлади. Унинг сўзларига кўра, UzReport UzAIG Ўзбекистон-Америка компанияси билан ҳамкорликда Интернетда суғурта бўйича хизмат кўрсатувчи базани барпо этади. Бу кўпгина хорижлик саёҳатчиларга ёки чет элга

ИНТЕРНЕТ ХИЗМАТИ КЕНГАЯДИ

кетадиган юртдошларимизга жаҳон ахборот тармоғи орқали у ёки бу мамлакатда ўзларини, шунингдек, мулки ва уй-жойини суғурта қилиши имконини беради. Тошкентда ўз ваколатхонасига эга бўлган жаҳондаги йирик банклардан бири ABN AMRO банк билан имзоланган иккинчи шартнома эса электрон савдони ривожлантиришдаги ҳамкорликни кўзда тутди.

Бу 1999 йилнинг иккинчи ярмидан ўз фаолиятини бошлаган UzReport агентлигининг янги йўналишларидир. Асосий мақсад Ўзбекистон иқтисодиёти билан қизиқаётган хорижлик инвесторларни зарур ахборот билан таъминлашдан иборат. Агентликнинг ахборот порталида 14 та ихтисослаштирилган сайт мавжуд бўлиб, улар ўзаро боғланган ва турли фойдаланувчиларнинг эҳтиёжларини қондиришга қаратилган. Тизимдаги ҳар бир сайт ўз интерфейси-қиефасига ва йўналишига эга. Ахборот оқимини таъминлаш инглиз ва рус тилларида олиб борилиб, улар ҳар кунги янгиликлар, таҳлилий ахборот, маълумотнома ҳамда биржа янгиликлари кўринишида берилади. Ушбу маълумотларни тайёрлашда иқтисодиёт, бизнес, молия соҳаларининг мутахассислари, ахборот технологиялари бўйича маслаҳатчилар ҳамда тажрибали журналистлардан иборат UzReport жамоаси иштирок этади. Бундан ташқари, кўпгина янгиликлар "Туркистон-пресс" ахборот агентлиги, Жаҳон банки, Ўзбекистон Уйжойжамғарма-банк ва агентлик билан мунтазам ҳамкорлик қиладиган бошқа ташкилотлар орқали ҳам олинади.

"Туркистон-пресс"

ВАТАН ҲИМОЯЧИЛАРИ — МУСТАҚИЛ ДАВЛАТИМИЗ ПОСБОНЛАРИДИР

Мустақил Ўзбекистоннинг тараққиёти биз танлаб олган йўлнинг тўғрилигини ишонарли тарзда кўрсатиб турибди. Бу йўл ўтказилаётган ислохотларнинг изчилигига, сиёсий барқарорликни сақлашга, миллатлараро тотувликни мустаҳкамлашга асосланган.

Бугунги кунда давлатимиз барқарорлигини таъминлаш жамиятнинг ижтимоий-руҳий, маънавий ва ахлоқий, маданий ва тарихий илдиэларига таянади. Давлат мустақиллиги ва қудрати унинг жаҳон жамоатчилиги олдидаги маънавий-ахлоқий қиёфаси ва нуфузи билан ҳам аниқланади.

Давлатимиз хавфсизлигини таъмин этишининг асоси — бу мамлакатимиз ёшларидир. Ёшлар бугуннинг таянчи, эртанги куннинг, порлоқ келажагимизнинг умид учкунларидир. Армиямиз, Қўролли Кучларимиз, ҳарбий доктринамиз давлатимиз хавфсизлигининг муҳим кафолатидир.

Сўнгги пайтларда Ўзбекистонда Қўролли Кучлар учун энг зарур ва юксак малакали зобитлар тайёрлаш учун ҳарбий ўқув юртлари, Ўзбекистон Республикаси Қўролли Кучлар академиясининг ташкил этилиши, армиямизни техник жиҳатдан жиҳозлашнинг мустаҳкамлаши, ҳарбий салоҳиятни таъмин-

лаш учун зарур маблағнинг ажратилиши — бу мамлакатдаги барқарорлик, тинчлик гаровидир.

Олий маълумотли зобитларни тайёрлашда Марказий Осиё минтақасининг ўзига хос хусусиятлари бор. Биз буюк бобомиз Амир Темурнинг саркардалик истеъдоди ва ҳарбий стратегияси асрлар давомида Шарқ ва Ғарб давлатлари учун намуна бўлиб келганлигини фахр билан тилга оламиз. Амир Темур, Жалолиддин Мангуберди каби ўз она-Ватанини кўз қорачигидек асрайдиган ҳақиқий ватанпарвар ёшларни тарбиялашнинг олий мақсад қилиб қўйганимиз барчага аён.

Мустақил мамлакатимиз Қўролли Кучларининг нуфузи халқаро майдонда ҳам тобора ортиб бормоқда. Хорижий экспертларнинг назарига тушмоқда. Жангвор шайлиги, жисмоний ва ақлий баркамоллиги билан посбонларимиз ҳатто ривожланган мамлакатлар ҳарбийларининг ҳавасини келтирмоқда.

Миллий хавфсизлик масаласи ҳақида мушоҳада юритилар экан, Ўзбекистоннинг бугунги кунда тутган ўрни, ривожланган мамлакатлар билан халқаро алоқаси, чегарадош давлатлар билан ҳар томонлама ҳамкорликлари ҳақида сўз юритмоқ лозим.

Ўз-ўзидан маълумки, истиқлолга эришган она юртимизга қарши босқинчи тўдалар, яъни халқаро

террорчиларнинг хавфи осойишталигимизга путур етказмоқда.

Юртбошимиз И.Каримов террорчиларга қарши курашда Ўзбекистон Республикаси халқаро ҳуқуқ меъёрларига қатъий амал қилишини алоҳида айтиб ўтди. Ўзимизнинг, яъни миллий армиямизни барпо этмоқдамиз, у энг замонавий қўроллар билан таъминланган шиддаткор, куч ва билимда, маҳоратда ҳам ҳеч кимдан қолишмайдиган аскар ва офицерлардан ташкил толаётимиз, деб таъкидлади Президентимиз.

Юрт мустақиллигини мустаҳ-

Tavsiya

камлаш, унинг ҳудудидаги барқарорликни таъминлаш, мамлакатимизнинг жаҳон ҳўжалиги тизимида ва жаҳон ҳамжамиятида муносиб жой эгаллашига эришиш — давлатимизнинг асосий вазифасидир.

Олий Мажлиснинг 1995 йил 30 августдаги III сессиясида Ўзбекистон Республикасининг Ҳарбий доктринаси қабул қилинган. Бу доктринада мустақил Ўзбекистоннинг сиёсий ва ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш назарда тутилади.

Ўзбекистон Республикасини Қўролли Кучларимизнинг мағрур ва жасур аскар ва зобитлари ҳимоя қиладилар. Ватанни ҳимоя қилиш ҳақиқий эрларнинг энг

олий бурчидир.

Президентимиз "Ватанни садоқатли ва чин ўғлонлар ҳимоя қиладилар", деган эдилар. Шу сабабли ҳар бир йигит мард ва жасур ўғлон бўлиши, армияда хизмат қилиши, Ватанни ҳимоя қилиши муҳимдир.

Демак, Республикамиз Қўролли Кучларида хизмат қилувчи ҳар бир ҳарбий ўзини доимо мағрур тутиши, Ватан ҳимоячиси деган юксак номни оқлаши зарур. Чақириқ ёшидаги ўсмирларни тарбиялаш ҳар бир ота-онанинг, мактабнинг ва бутун жамоатчиликнинг муҳим ишидир. Ватанни ҳимоя қилувчилар кунини — тантанали кунлардан бири саналади.

Бу байрам бутун ватанимиз тарихида унинг озодлиги учун жон фидо қилган ва қурбон бўлганларнинг номи билан боғлиқдир. Фарзандларимизни аجدодларимиз — буюк Амир Темур, Заҳридин Муҳаммад Бобур, 1941-45 йилларда қаҳрамонлик кўрсатган мард, жасур ўзбек ўғлонлари С.Раҳимов, Қудрат Суюнов каби уруш қаҳрамонларининг бой тажрибаси асосида тарбиялашимиз зарур.

Мактаб ўқувчилари бу улўф зотларнинг ҳаёти ва фаолиятини билиши ва ўрганиши, Сариосиё ва Ўзун, Бўстонлик туманларидаги воқеаларда ҳалок бўлган жасур йигитларимизнинг жанговарлик фаолияти, Ватанни ҳимоя қилиш-

да кўрсатган қаҳрамонликларидан бохабар бўлиши лозим.

Ватанпарвар бўлиш, аждодларимизнинг қаҳрамонона анъаналари давомчиси бўлиш ҳар бир ўқувчининг бурчидир.

Мураббийларнинг вазифаси ёшларни аждодларимиз ижодий мероси, анъаналарига садоқат руҳида тарбиялаш, уларнинг кўрсатган қаҳрамонликларини сидқидилдан ҳис этиб, Ватан ҳимоячиси бўлишга жалб этишдан иборатдир.

Бу она юртимиз, бу заминимиз, бизнинг кўҳна туپроғимиз не-не қирғинбаротларни, жангу жадалларни, не-не босқинчиликларни кўрмади?

Аммо ота-боболаримиз бу Ватанга ҳамиша содиқ бўлиб, бир қошиқ қонлари қолгунча олишганлар. Уларда Ватанга бўлган туйғу ҳар нарсадан устун бўлган. Македонскийга қарши Спитаменнинг кураши, арабларга қарши Муқанна қўзғолони, муғулларга қарши Жалолиддин Мангуберди ёки бобомиз Амир Темур шижоати... бизга ибрат бўла олади.

Ватан ҳимояси нафақат ҳарбийларимизнинг ёки ички ишлар ходимларининг, балки ўзини юрт фарзанди деб ҳисоблаган барча каттаю кичикнинг бурчидир.

ЮРТ ТИНЧЛИГИ МУҚАДДАС

(сценарий)

Мактаб тадбири ўтказиладиган жой чиройли безатилади. Амир Темурнинг "Аскарлар қувватли мамлакат бой бўлур, бой мамлакатнинг аскарлар қувватли бўлур", "Куч адолатдир", "Шер йигитни номус ўлдирар" каби ўғитларидан намуналар плакатларда акс эттирилади. Мактаб ўқувчилари томонидан Ватан ҳимоячилари кунига бағишлаб чиқарилган деворий газеталар зал деворларига дида билан иилиб қўйилади. Зал тўридан Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримовнинг сурати ва Давлат рамзлари акс эттирилган стендлар жой олади.

Тадбирга II Жаҳон уруши қатнашчилари, байналминал жангчилар, ҳарбий хизматни ўтаб қайтган ҳамда айни вақтда ҳарбий хизматни ўтаётган аскарлар, маҳалла фаоллари таклиф қилинади.

Маънавият ва маърифат бўйича директор ўринбосарлари тадбирни очиқ деб эълон қилади.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси янграйди. Тадбир қатнашчилари, таклиф қилинган меҳмонлар, ўқувчилар ўнг қўлларини кўксиларига қўйиб мадҳияга жўр бўладилар.

Мактаб раҳбари Ватан ҳимоячилари кунини ҳақида қисқача маълумот бериб, ўқувчиларни меҳмонлар билан таништиради. Кечани ўқувчилар давом эттиради.

1-бошловчи: Ҳурматли меҳмонлар, қадрли ўқитувчилар, азиз тенгдошлар, ассалому алайкум.

2-бошловчи: Бугун мактабимизда катта тантана. Бугун мустақил Ўзбекистонимиз қўролли кучларининг байрамлари.

1-бошловчи: Қўролли кучлар давлатимиз хавфсизлиги ва халқимиз тинч ҳаётини таъминлайди.

2-бошловчи: Юрт тинчлиги ватан озодлиги ва мустақиллиги билан чамбарчас боғлиқдир.

Бир гуруҳ ўғил болалар ҳарбий кийимда шахдам қадамлар билан "Ўзбекистон" маршини куйлаб, сахнага чиқади:

Тонглар отар, тонглар отар
Шафқатлари қирмиз ол.
Она юртим, барно юртим
Келди сенга истиқлол
Нақорат:
Бир сарҳаднинг Сирга туташ,
Бири Амударёга,

Ўзбекистон, Ўзбекистон
Дунёга чиқ, дунёга.

Йиллар оша, эллар оша,
Келмаганлар келсинлар.

Эгилганлар турсин қайта
Йиғлаганлар кулсинлар.

Нақорат:

Аҳил бўлсак, оқил бўлсак,
Йўғимиз ҳам бор бўлмай.

Ё ватан деб, меҳнат қилсак,
Бизга зафар ёр бўлмай.

1-бошловчи: Ватан — бу бизнинг ота-боболаримиз, буюк аждодларимиз яшаган юрт.

2-бошловчи: Ватан — бу биз туғилиб ўсган, киндик қонимиз тўкилган замин.

1-бошловчи: Ватан — бу бизнинг қувончимиз ва қайғуимизнинг гувоҳи бўлган диёр.

2-бошловчи: Ватан — бу бизнинг кейинги авлодларимиз яшайдиган юрт.

1-бошловчи: Ватанга муҳаббат, ватанпарварликнинг асл кўринишидир. Ватанга муносиб фарзанд бўлиш, қадрдон тупроқ билан чамбарчас боғлиқ эканлигимизни теран идрок этиш, унга чин фарзандларча муносабатда бўлиш, ундан бир ҳисса нарса олинса, юз ҳисса қилиб қайтариш Ватанни англаш ва ардоқлашнинг бир кўринишидир.

1-ўқувчи:

Ўғлониман Турон юртининг,
Озод, обод, бўстон юртининг,
Ўзи беклар зурриётиман.

Ватанимга хизмат қиламан!

2-ўқувчи:

Тинчлик учун жонимни бериб,
Ўз постимда мардона туриб,
Ватанимга хизмат қиламан!

Соҳибқирон Амир Темурдай
Жаҳонгашта Мирзо Бобурдай,
Халқ йўлида оғишмай бирдай,
Ватанимга хизмат қиламан.

1-бошловчи: Ватан деб Широқ, Тўмарис, Спитамен, Муқанна, Жалолиддин Мангуберди, Темур Малик... Шох Ферузлар ўз жонларини фидо қилганлар.

(Сахнада Дукчи Эшон қўзғолонидан бир лавҳа кўрсатилса, мақсадга мувофиқ бўлади).

2-бошловчи: Ватан — ҳаёт берган отам, ҳам онам,
Ватан — юрагимда якка-яғонам,
Аждодим мероси — Ўзбекистоним,
Авлодим қуёши — Ўзбекистоним.

1-бошловчи: Юртимиз мустақиллигини кўролмайдиган айрим ватанфурӯшлар 1999 йил 16 февраль кунини Ватанимиз пойтахти Тошкентда ўз террорчилик ҳаракатларини амалга ошириб, қанчадан-қанча бегуноҳ одамларнинг умрига завоқ бўлдилар.

2-бошловчи: Яхшиямки, бахтимизга, Ватан ҳимоячилар, посбонлари, мард ва жасур ўғлонлари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи, ички ишлар ходимлари бор экан.

1-бошловчи: Ватан ҳимоячиларининг сабй-ҳаракатлари, ватанларига бўлган меҳру муҳаббатлари, садоқатлари эвазига юрт тинчлиги асраб қолинди.

2-бошловчи: Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш ҳар бир фуқаронинг бурчидир. Фуқаролар қонунда белгиланган тартибда ҳарбий ёки муқобил хизматни ўташга мажбурдир.

(Ҳарбий аскарлардан бирига сўз берилади).

(Ўқувчилар ватан, ватанпарварлик ҳақида шеър, қўшиқлар ижро этишади).

(Сўнгра сўз уруш фахрийларидан бирига берилади)

1-бошловчи: Ҳурматли меҳмонлар, азиз устозлар ва тенгдошлар, шу азиз Ватан деб шахид кетган марҳум ота-боболаримиз, акаларимиз хотираси учун сукут сақлашингизни сўраймиз.

1-ўқувчи:

Адолат қуролу ҳушёрлик шиор,

Пўлатдай мустаҳкам иймонларимиз.

Юрт учун, халқ учун ичганмиз қасам,

Бағри кенг элимнинг виждонларимиз.

(Ўқувчилар жўр бўлишади).

2-ўқувчи:

Бизда бор — ҳалоллик, мардлик-матонат,

Қалбларда мужассам ирода, бардош.

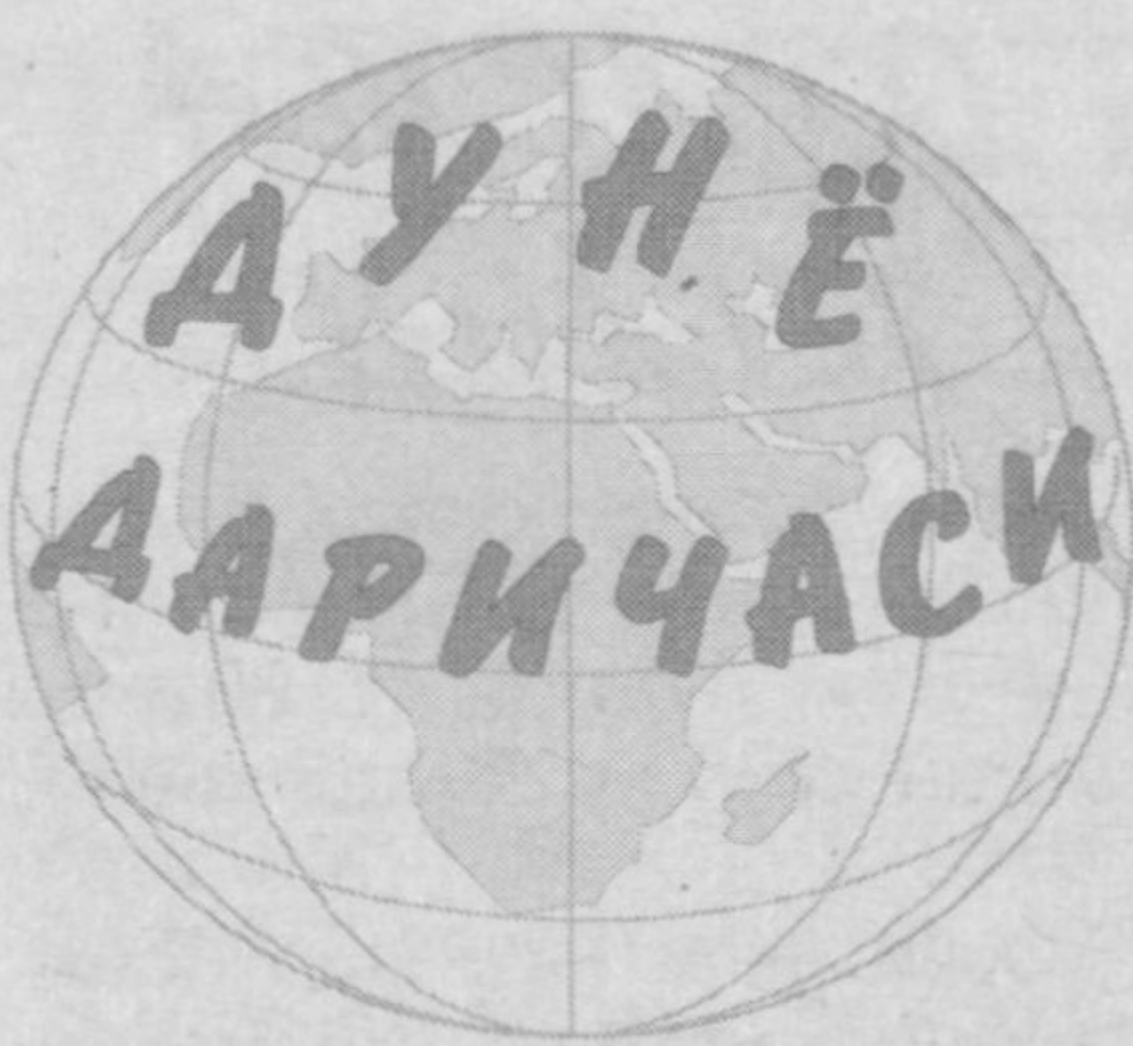
Сезгирмиз, чаққонмиз сен учун — Ватан,

Ғанимга шафқатсиз, дўстларга йўлдош.

1-бошловчи: Азиз меҳмонлар, қадрли устозлар ва тенгдошлар, шунинг билан Ватан ҳимоячилари кунига бағишлаб ўтказилган тантанали кечамизни яқунлаймиз.

2-бошловчи: Ўзбекистондаги ўқувчилар томонидан тайёрланган концерт дастурини ҳавола этамиз.

РТМ, Маънавий ва маърифий ишлар бўлими

АҚШ президенти иштирокида Фаластин етакчиси Ёсир Арофат ҳамда Исроил ҳукумати раҳбари Ёхуд Барак ўртасида кечаётган Яқин Шарқ можаросига барҳам бериш борасидаги музокаралар ҳафта давомида давом этган бўлса-да, аниқ амалий тўхтамга келинганича йўқ.

Швейцариядаги хавфли ҳолатлардан бохабар этиш марказининг статистик маълумотларида 2000 йилда радиация хавфи билан боғлиқ хавотир уйғотадиган ҳолатлар сони 20 фоизга ошган бўлса-да, радиация хавфи ошган дейишга асос йўқлиги таъкидланади. Бундай ҳолатларнинг ортиши атом электр станциялари маълумотларини ошқора тарзда бера бошлагани билан изоҳланади.

ЕР ЮЗИДА

Италия бош вазири Ж.Амато НАТОдан ушбу ташкилот томонидан Югославияда ўтказилган операция пайтида ишлатилган сусайтирилган уран ҳақидаги тўлиқ маълумотларни тавсия этишни талаб қилди. Бунга сабаб, Боснияда хизмат қилган аскарларнинг 15 фоизи лейкокемиядан вафот этганидир.

Ўтган ҳафта Канадада муздан қурилган ғаройиб меҳмонхонанинг очиш маросими бўлиб ўтди. 4,5 тонна қор ва 250 тонна муздан қурилган меҳмонхона илиқ кунлар бошлангунча фаолият кўрсатиши боис, бу ерда тунаш учун ишқибозлар етарлича топилмоқда.

Янги йил арафасида "Россия" телекомпанияси офисини ўғри урди. Маълум бўлишича, 31 декабрь куни баҳоси 25 минг рубл турадиган монитор ғойиб бўлган. Тезкор тадбирлар натижасида 29 ёшли телекомпания ходимининг "иши" фош этилди ва монитор компанияга қайтарилди.

Ўтган аср илм-фанини катта бир поездга ўхшасак, шу даврдаги олиму фузалолар мисли ушбу машина бошқарувчиларидир. Ана шу бошқарувчилар туфайли "поезд" 20-асрга келиб салобатли тўс ола бошлади, юришини тезлатди. Саҳифамизда бунга улкан ҳисса қўшган ва фан-техникада катта инқилоб ясаган Альберт Эйнштейн (1879-1955 йиллар) ва Александр Флеминг (1881-1955 йиллар) ҳақида маълумот бермоқчимиз.

ФИЗИКАДАН "З"ГА ЎҚИГАН ОЛИМ

А.Эйнштейн Вюртембергнинг Ульм шаҳрида таваллуд топди. У дастлаб Мюнхендаги мактабда таълим олади ва у ерда математикага бўлган нодир қобилиятини намоян этади. 1894 йили Эйнштейн ота-онаси билан Италияга, сўнг Швейцарияга кўчиб ўтади. 21 ёшида Цюрих Политехника институтининг Педагогика факультетини тугатади. 1901 йили Швейцария фуқаролигини олгач, Бёрндаги Федерал патент бюросида эксперт бўлиб ишлайди. Очигини айтганда, Эйнштейн физикани фан сифатида ҳеч қачон ўрганмаган, ҳатто мактабда ҳам ушбу дарсдан "уч" олиб юрган. Физикадаги ютуқларига Эйнштейн ўз ақлигагина таяниб эришган. Унинг илмий фаолиятидаги илк шиддатли ва сермахсул даври патент бюросида ишлаб юрган вақтига тўғри келади. Шу даврда у алоҳида ҳоллардаги нисбийлик назарияси бўйича ўзининг дастлабки хулосаларини чоп этади. Унда Эйнштейн материянинг энг катта тезлиги бу ёруғлик нурларининг вакуумда ёйилиши тезлигидир, деган фикрни исботлашга ҳаракат қилади.

1916 йили Эйнштейн илмий фаолиятининг асосий мазмунини ташкил этган умумий нисбийлик назарияси бўйича излашларини ниҳоясига етказди.

1921 йили назарий физика соҳасида, хусусан, фотоэффект қонунларини ихтиро этганлиги учун Альберт Эйнштейн Нобель мукофоти билан таъдирланади.

Эйнштейн физикага биринчи бўлиб ёруғлик кванти тушунчасини киритди. У ёруғликнинг квант назариясини яратди ва бу назария ғояларини ёруғлик билан бевосита алоқадор бўлмаган физик жараёнларга киритди.

1905 йилда
Эйнштейн
Броун
ҳаракати
га

ба-
ғиш-
ланган
илмий
ишни
чоп
этади.
Унинг
бошқа
илмий
иш-
лари
квант
статис-
тикасининг
асос
соли-
ниши
ва
ривож-
ланишига
туртки
бўлди,
бу
эса
квант
назария-
сида
улкан
роль
ўйнади.
Шунинг-
дек,
у
каттик
жисмлар
солишти-
рма
иссиқлик
сигдириш
назария-
си
муаллифидир.

Эйнштейн ўз замонасининг бошқа бир гуруҳ бўлиб фаолият юритувчи олимларидан фарқли ўлароқ, яқка ўзи ишларди. Унинг назариялари дастлаб тан олинмади. Эйнштейн ўзининг айрим ҳоллардаги нисбийлик назариясини яратгангана кўзга тушди. Фақат 1909 йилдагина унинг илмий хизматлари расмий равишда тан олинди. У Цюрих университетининг экстраор-

динар (фавқулодда) профессори бўлиб ишлайди, сўнг 1911 йили Прагадаги олмон университети-нинг назарий физика кафедрасига раҳбарлик қилади. 1912 йилда Цюрихга Политехника институтининг ординар (штатдаги) профессори сифатида қайтиб келади. 1913 йилда Берлинга кўчиб ўтади. 1933 йили Гитлер қатағонларига қарши норозилик аломати сифатида Олмонияни тарк этиб, АҚШга келади ҳамда Принстон шаҳрида кўним топади ва умрининг охиригача шу ерда қолади. У Принстон Фундаментал (асосий) фанлар институтида фаолият юритади. Альберт Эйнштейн 1955 йилнинг 18 апрелида дунёдан кўз юмади.

Айрим олимлар Эйнштейнни ҳақли равишда Ньютон билан солиштирадilar. Эйнштейн Ньютон каби илм-фан турли соҳаларининг асосини яратишга олиб келувчи ва уни ҳал қилувчи фақат фундаментал характердаги асосий масалалар билан шуғулланган. У тажриба ишлари билан шуғулланмаган ва ҳеч қачон муфассал ечимни изламаган. Ўз олдида бирон-бир масала қўйиб, унинг ечимини мустақил равишда топишга ҳаракат қилган. А.Эйнштейн табиати кучли, интилувчан инсон эди. Замондошларининг ёзишича, у мулойимлиги ва хайрихоҳлиги билан бошқалардан ажралиб турган. Елканли спорт ва мусиқа унинг жони -

диги
бўлган.

Скрип-
када
ажой-
иб
куйлар
ижро
этишни
билган.

Эйнштейн барча
замонларнинг
буюк
физиклари
сирасига
ки-
ради.

ТАСОДИФ ТУФАЙЛИ ЮЗАГА ЧИҚҚАН ҚОНУНИЯТ

Мўъжазгина ва тор лаборатория хонасида иш қизғин: доктор Александр Флеминг бактериология ўқув қўлланмасига стрептококклар ҳақидаги бобни кiritиш учун тер тўқмоқда. Бунинг учун у мана шу микробларнинг миллионлаб нафари устидан тажриба ўтказиши керак.

Флемингнинг лабораториядаги энг ашаддий душмани моғор эди. Шамоллатиб турилмаган хоналарда ушбу яшил-жигаранг моғор нам бурчакларда ҳосил бўлиб, ёмон сақланган озиқ-овқат маҳсулотларини қоплаб оларди. Моғор — бу ҳавода изғиб юрувчи минглаб жуда кичкина, кўзга кўринмас пушлардан пайдо бўлувчи микроскопик замбуруғчадир. Пушлар тўғри келувчи муҳитга тушгач, жуда тез ривожланади, кўпаяди.

Стрептококклар билан ишла-

ётган Флеминг бир неча бор улар сақланаётган идишни очиб, устини моғор қоплаганини кўрарди ва "аттанг", дея пешонасига урарди. Кунлардан бир кун Флеминг навбатдаги моғор босган идишни кўради, лекин унинг бошқа идишлардан фарқи, унда бактериялар атрофида унчалик катта бўлмаган каллик пайдо бўлганди. Яъни, кўринишидан моғор атрофидаги юкумли касаллик тарқатувчи бактериялар — стрептококклар ривожланмаётган эди, моғордан нарироқдаги бактериялар эса жуда кўпайиб кетганди. "Тасодифми ёки қонуният?" — ўйлади Флеминг. Бунга жавоб топиш учун Флеминг моғорнинг озгина қисмини озиқлан-тирувчи суяқлик билан тўлдирилган пробиркага солади. У ғалати моғорни сақлаб қўймоқчи бўлади.

Моғорнинг микроскопик бўлагидан Флеминг бутун бир туркум яратади. Сўнг ушбу моғорлардан бир қисмини олиб, турли бактериялар сақланаётган идишларга уларни солиб чиқади. Маълум бўлишича, бактерияларнинг айрим кўринишлари моғор билан яхши «чиқишаркан», аммо стрептококк ва стафилококк (йиринг микроби)лар моғор ёнида ривожлан-мас

экан.

Шундан сўнг Флеминг моғор тадқиқоти билан жиддий шуғуллана бошлади. Бир неча вақт ўтгач, Флеминг моғордан микробга қарши моддани ажратиб олишга муваффақ бўлди. Моғор лотин тилида *Penicilium notatum* дейилиши туфайли олинган модда пенициллин деб аталди.

Шундай қилиб, 1929 йили Лондоннинг муқаддас Мария касалхонаси лабораториясида бизларга яхшигина маълум бўлган пенициллин яратилди.

Модданинг ҳайвонлар устидан ўтказиладиган дастлабки тажрибалари шуни кўрсатдики, ҳатто қанча юборилганда ҳам у зарар келтирмайди ва шу билан бирга кучсиз эритмада стрептококк ва стафилококкларни йўқ қилади.

Гаймор бўшлиғи (бурун ичига туташган бўшлиқ)нинг йирингли яллиғланиши билан оғриган доктор Стюарт Греддон (у Флемингнинг ассистенти эди) пенициллинни ўзида синаб кўрмоқчи бўлган биринчи инсон эди. Греддоннинг бўшлиғига моғор экстрактдан озгина юборишди ва шундан сўнг уч соат ўтар ўтмас унинг соғлиғи анча тикланганини кўриш мумкин эди.

Шуни аниқ эдики, Флеминг бактерияларга қарши катта курашда ғолиб чиққанди. Аммо инсониятнинг микроблар билан бўлган уруши ҳали тугамаганди: пенициллин тайёрлашнинг саноат йўллари (методлари)ни ишлаб чиқариш керак эди. Бу масала устидан Флеминг 2 йил бош қотирди, лекин муваффақиятга эришолмади. Бошқа олимларнинг бу йўлдаги саъй-ҳаракати ҳам зое кетди.

Аммо 1939 йилнинг ўрталарида икки оксфордлик олим: врач Эдуард Говард Фрей ва кимёгар Жорж Эрнест Чейн бунинг удасидан чиқишди. Икки йиллик тинимсиз меҳнатдан сўнг улар одамларда синаб кўрса бўладиган бир неча грамм жигаранг кукунни олишга муваффақ бўлишди. Бу модда унча-тоза бўлмаса-да, аммо етарли даражада сифатли, кристалланган пенициллин эди. 1941 йил 12 февралда янги модда илк бора инсонга инъекция (тери остига дори юбориш) қилинганди. Воқеа бундай бўлганди. Лондонлик бир полициячи соқолини олаётганида беҳосдан ўзини устара билан кесиб юборади. Қон заҳарлана бошлайди. Ўлаётган бемор териси остига ни -

пе-

ци -

ли н

юбориша-

ди. Ва унинг

аҳволи дарров

яхшиланади.

Аммо пенициллин

жуда кам бўлгани учун

унинг кучи тезда тугади.

Касаллик авж олиб, бемор

дунёдан кўз юмди. Шунга

қарамай илм-фан ғалаба қозон-

ган эди, чунки пенициллиннинг

қон заҳарланишига қарши анча

зўр дори эканлиги амалда ис-

ботланган эди. Бир неча ойдан

сўнг пенициллинни жуда кўп миқ-

дорда йиғиб, ғамлашадик, бун-

да юқоридаги етишмовчилик

муаммоси туғилмасди. Пени-

циллин ёрдамида илк бора қон

заҳарланиши билан қаттиқ

оғриган 15 ёшли боланинг

ҳаёти қутқариб қолинади.

Шу вақтнинг ўзида дунёда

уруш ҳукм сурарди. Минглаб

ярадор аскарлар қон заҳарлани-

ши ва гангрена (қорасон)дан

нобуд бўлишарди. Улкан миқ-

дорда пенициллин зарур эди.

Шунда Фрей АҚШга бориб, у

ердаги ҳукумат ва катта саноат

концернларини пенициллин

ишлаб чиқариш таклифи билан

кизиқтиради. Пенициллин тай-

ёрлаш саноатига миллионлаб

долларлар сарф қилинади ва

уни ишлаб чиқариш кўлами

жуда кенгайди. Иттифоқдош ар-

миялар ихтиёрида уруш якуни-

га келиб шундай кўп миқдорда

пенициллин бор эдики, ҳатто

кўпгина касалхоналарда ҳам

кенг қўлланиларди. Аммо уруш-

дан кейинги илк йиллари пе-

нициллин кескин камайиб ва

ҳаддан ташқари қимматлашиб

кетди. Лекин тез орада ушбу

дори саноати такомиллаштири-

лади ва тахминан 1952 йилдан

бошлаб арзон пенициллинни

ҳар бир дорихонадан топиш

мумкин эди.

Муболағасиз айтиш мумкин-

ки, бутун инсоният тарихида

пенициллиндай жуда кўп киши-

ларни ҳаётга қайтарган дори

дунёда бўлмаган. Пенициллин

медицинадаги янги эра — ка-

салликларни антибиотиклар

билан даволаш даврига асос

солди.

Инсоният олдидаги улкан

хизматлари учун Флеминг, Чейн

ва Фрей 1945 йили Нобель му-

кофоти билан таъдирландилар.

Жамшид САЪДИНОВ
тайёрлади.

Ҳазрат Навоийнинг ай-тишларича, Яхши хотин оиланинг давлати ва бахти. Уйнинг озодалиги ундан, уй эгасининг хотиржам ва осойишталиги ундан. Хусни бўлса — кўнгил ёзиғи, хушмуомала бўлса жон озиғидир. Оқила бўлса, рўзгорда тартиб-интизом бўлади, асбоб-анжомлар покиза ва саранжом туради.

Киши бу каби жуфти ҳалол билан қовушса, агар бундай бахтга эришса, ғам ва кулфатда сирдошга, ошкор ва пинҳоний дард-аламда ҳамнафас маҳрамга эга бўлади. Турмушда бошингга ҳар қандай жафо тушса, ҳамдардингу, тескари айланувчи фалакдан бошингга ғам юзланса, у ҳам ғамнок, кўмакдошинг у. Баданингга хасталик ва заифлик етишса, унинг ҳам жони ҳалак. Аммо худо кўрсатмасин, номувофиқ хотин учраса, ўз уйингда ҳалокатли иллат пайдо бўлади. У бандиша, шаллақи бўлса, ундан руҳ азоб чекади. Тили аччиқ бўлса, барчанинг дилини яралайди. Покиза бўлмаса, ундан эрига юзи қаролик келади. Агар майхўр бўлса, унинг одобни йўқолади, ахлоқсиз бўлса, оила расво бўлади.

Навоийнинг фикрларини ахлоқшунос Ризоуддин ибн Фахруддин давом эттириб, шундай дейди: “Хотинлари тарбияли бўлган халқ тарбиялию, хотинлари тарбиясиз бўлган халқ тарбиясиз, хотинлари тиришқоқ, тadbиркор бўлган халқ - бою, хотинлари ялқов ёки исрофгар халқ фақир бўлиши аниқдир”.

тўй дастурхонидай улкан дастурхон атрофида ўтиришар экан. Ака-укалар “биз жуда иноқмиз” деб ғурурланишар экан, аслида уларнинг иноқлиги овсинларнинг иноқлигидан эканини сезишмас экан. Эрларининг мақтанавериши овсинларнинг ғашига тегибди. Уларнинг бир кўзини очиб қўйлик, деб бир иш қилишибди. Бир куни кечки

—Сизга товуқнинг бош қисмидан бериб кесатишган экан-да, бўлмаса. Кичик бўлиб иззатингиз шу бўлдимиз? - дебди келинларнинг кичиги зарда билан.

—Қачон қараса, акаларингиз, укаларингиз ўртасида сиқилиб юрасиз. Бу нима-си, ҳеч рўшнолик кўрасизми ўзи ёки йўқми? - дейишибди сохта зарда билан ўртанчалар.

Қарабсизки, арзимаган шу гапга ака-укалар ўртасига совуқчилик тушиб, жанжал чиқаёзибди. Шундагина келинлар “ҳай-ҳай”лашиб ака-укаларни тўхтатиб қолишибди ва масалани тушунтиришибди:

—Барака топгурлар, ҳадеб биз иноқмиз, биз иноқмиз, деяверганингиздан кейин атай қилдик. Аслида сизларнинг иноқлигингиз биз овсинларнинг, шу хонадон аёлларининг иноқлиги туфайлидир”.

Ҳа, эркаклар оилада бош ҳисобланадию, оилани зимдан, асосан аёл киши бошқаради...

Ака-укалар аёлларининг гапини тан олишиб, янада аҳил-иноқ бўлиб кетишган экан.

**Маҳбуба СОБИРОВА,
НамДУ ўқитувчиси**

АЁЛ БОРКИ, ОЛАМ МУНАВВАР

Бугунги кунда ҳам оиланинг мустаҳкамлигини, унда тарбияланаётган болаларнинг камолини белгилаб берувчи омил аёл — онадир. Оила тинчлиги аёлга боғлиқлигини олима Санъатхон Акмалованинг “Онагинам” китобида келтирилган ривоятни айтиш билан изоҳлаш мумкин: “Бир оилада етти ўғил ўсар экан. Еттовининг иноқлигига ҳамма ҳавас қилар экан. Етти келин, беҳисоб болалар бир қозондан овқат еб,

овқатга товуқ пиширишибди. Одатдагидек, уни бўлиб бўлиб, аслида ҳаммага тенг тақсимлаб, дастурхон устига тўпланишибди. Ана шунда келинларнинг “саҳна ўйини” бошланибди.

—Оиланинг тўнғичи бўла туриб, оёққа лойиқ бўлдингизми? Агар укаларингиз сизни астойдил ҳурмат қилганида эди, сизни оиланинг боши деб, бошқа жойидан беришарди, - дебди катта келин.

“НИҲОЛ”

Она шаҳарга, шифокор кўригига кетган ўғли ва келинидан хабар кутиб ўтирганди, келини ёлғиз қайтиб келди. Санобар аянинг юрагига гулгула тушиб, суриштира кетди.

— Яхши бориб келдингизми, Севархон, Ботиржон қани?

— Хавотир-олманг, ойижон, бордик, текширтдик. Докторлар жиддий ҳеч нарса йўқ дейишди, фақат бир-икки кун даволанишлари керак экан. Шунинг учун бугун қолдилар. Эртага бориб хабар оламан, — деди келини юрагидаги изтиробни билдирмаслик учун кўзларини ердан узмай. Онанинг хавотири бир оз босилган бўлса ҳам, қани энди юрак қурғур тинчланса. Орадан бир ҳафта ўтди ҳамки, ўғли келмас, келини эса ҳар куни бориб хабар олиб келар, бир кун “бугун фалондай анализ топширибдилар, эртага ҳам топширишлари керак экан, деб келса, эртага қандайдир уколларини олишлари керак экан, шунга қолдилар, биратўласи кетаман деб” деган баҳоналар топиб келарди. Бир куни эса дарак бўлмади, набираларини ухлатиб, чарчаганидан ўзининг ҳам кўзи илинибди. Туш кўрибди, тушида ҳовлининг тўрида янги бир ниҳол ниҳоятда чиройли гуллаб турарди. Санобар ая катта кизига қараб:

— Матлубахон, қара тунов куни бугунининг гуллари шамолда тўкилиб тушганди, яна гуллабди-я, — дебди. Ниҳол эса шаббодада майин тебранарди...

... Она оёқ товушидан кўзини очиб қараса, қаршисида маъюсина, аммо қувончдан кўзлари ёниб турган келинини кўрди.

— Ассалому алайкум, ойижон. Бўлди. Ўғлингиз операциядан эсон-омон чиқдилар. Аҳволлари анча яхши...

Бир зумгина ганғиб турган она ҳамма нарасага тушунгандек бўлди. “Ўзингга шукр. Болагинамни қайтиб берганинг рост бўлсин, ниҳолгинамнинг қайта гуллагани рост бўлсин.

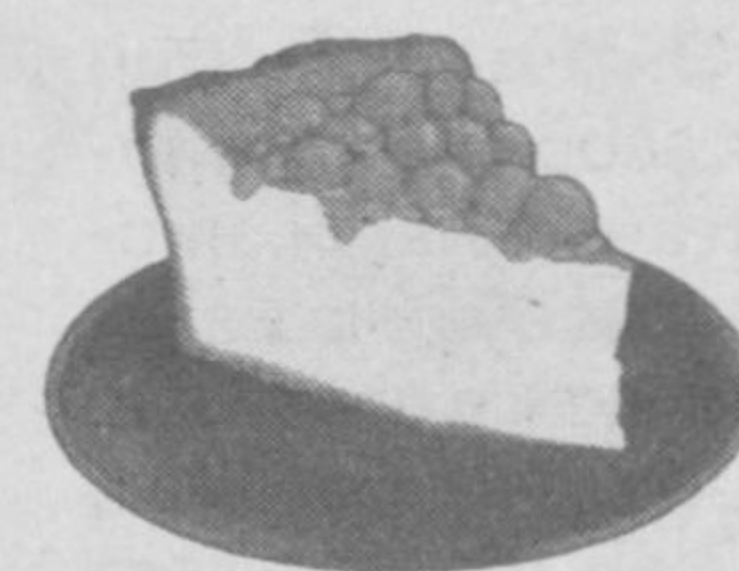
Менинг, оиласининг бахтига соғайиб кетсин, илоҳим. Ўзингга шукр художон, ўзингга шукр” дея дилида яратганга шукроналар айтиб, кўзидан дув-дув севинч ёшларини тўкиб турган келинини бағрига олди.

**Муқаддас ОХУНОВА,
талаба**

“ҚУШ СЎТИ” ТОРТИ

Бу тортнинг масаллиғи учун:

130 грамм сариеғ, 4 қошиқ какао, 1 стакан шакар, 2 ош қошиқ сметана, 3 та тухум, 0,5 чой қошиқ истеъмол содаси, 2-2,5 стакан ун керак бўлади.

Сариеғ билан шакар яхшилаб эзилади. Тухум, сметана, истеъмол содаси, какао солиб аралаштирилади. Ун солиб хамир қорилади. Тагига қоғоз солинган қолипга солиб, олдиндан қиздирилган духовкада ўртача оловда 35-40 дақиқа пиширилади. Пишиб чиққач, қоғозини шилиб қайта қолипга солинади. Устидан крем зефир қўйилади, музлатгичга ярим соатга қўйилади. Зефир қотгандан кейин устидан шоколадли глазур қўйиб яна музлатгичга ярим соатга қўйилади. Ярим соатдан кейин музлатгичдан олиб юзидаги глазур қотгандан кейин қолипдан кўчирилади, атрофига қолган шоколадли глазур суриб майдаланган ёнғоқ ёпиштирилади.

Зефир кремини тайёрлаш учун:

4 та тухум оқи, 1 стакан шакар, 1 ош қошиқ желатин, 85 грамм қайнатиб совитилган сув, 1 чимдим ванилин, 1 чимдим лимон кислотаси керак бўлади.

Желатин қайнатиб совитилган совуқ сувда 1 соатга ивителиди, тухум оқи ва шакарга бизе тайёрланади, ивитилган желатин сув ваннасида эритилади. Эриган желатинга лимон кислотаси қўшилади ва кўпиртирилган бизега желатин қўшиб тез-тез кўпиртирилади, ванилин ва лимон кислотаси солинади.

Шоколадли глазур тайёрлаш учун:

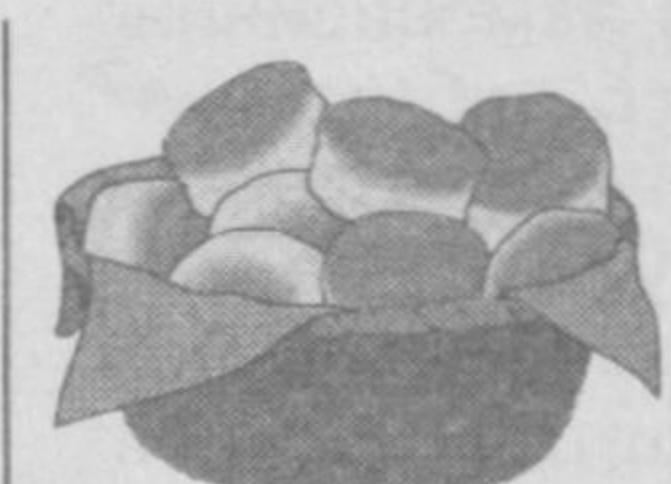
1 стакан шакар, 50 грамм сариеғ, 0,5 стакан сув ёки сут, 1 чой қошиқ кофе, 3 ош қошиқ какао керак бўлади.

Сирили идишга шакар, какао, кофе солиб аралаштирилиб, сув солиб қайнатиш учун оловга қўйилади. Қошиқда айлантириб туриб қуюлгунча қайнатилади. Олов ўчирилади, сариеғ солиб эригунча аралаштирилади, шоколадли глазур совигач ишлатилади.

КАРТОШКАЛИ КОТЛЕТ

Картошкали котлет тайёрлаш учун:

0,5 кг картошка, 300 грамм гўшт, 2 та тухум, ўсимлик ёғи ёки сариеғ, 5 ош қошиқ ун, туз, мурч керак бўлади.

Ярим килограмм картошкани қайнатиб қуюқ пюре тайёрланади. Пюрега туз, мурч қўшилади. Гўштни қайнатиб гўшт қиймаланичдан чиқарилади. Картошка билан гўштни аралаштириб кичикроқ-котлетлар ясалади. Кичикроқ котлетларни иланган тухумга, унга ботириб қизиб турган товага ёғ солиб, у ёғ-бу ёғи қизаргунча қовурилади. Устини кўкатлар билан безатилади. Бу таомни томат соки, майонез билан истеъмол қилса бўлади. Картошкали котлетни қовурдоқ устига теришингиз ҳам мумкин.

Наргиза САДРИДДИНОВА

ҚОСИМОВ — ЭНГ ЗҲР

Журналистлар сўровида Ж.Ирисметов Ўзбекистоннинг 2000 йилги энг яхши футболчиси деб топилган эди. Футбол федерацияси томонидан ўтказилиб, 47 нафар соҳа мутахассислари иштирок этган сўров натижасига кўра эса Миржалол Қосимов ўтган йилнинг энг яхши футболчиси деб тан олинди.

ТЕННИС ЮЛДУЗЛАРИ

2000 йил якунлари бўйича Ўзбекистон теннисчилари таснифида Огородов — Куценко — Томашевич учлиги пешқадамлик қилди. Аёллар ўртасида эса Осиё ва жаҳон теннисчи қизлари ичида ўз ўрнини топиб бораётган юлдуз Ирода Тўлаганова сўзсиз биринчи. Шуни таъкидлаш лозимки, кучли юзликнинг 85-90 фоизини Тошкент шахри вакиллари эгаллашган.

ЎЗ ЖОНИГА ҚАСД ҚИЛГАН

Автопойгачиларнинг машхур "Фиат" ва "Феррари" уюшмалари президенти Жанни Аньеллининг ўғли 46 ёшли Эдуардо Аньелли Турин шахридан Савонга олиб борадиган катта йўлда жонсиз ҳолда топилди. Италия матбуотининг тахминича, у ўз жонига қасд қилган.

МОСКВАЛИКЛАРГА ЁҚИШДИ

Россия матбуоти хабарларига кўра, ЦСКА клубида синовдан ўтаётган ўзбекистонлик футболчилар Зафар Холмуродов ва Улугбек Бақоев ҳарбийлар жамоаси раҳбарларида дастлабки назорат ўйинларида яхши таассурот қолдиришган. Аммо, якуний хулосага келишга ҳали эрта.

Quvnoq startlar

ма очколари) ҳисобга олиниб, 1 тадан очко берилди.

Мусобақанинг саккизинчи учрашувига 12:11 ҳисобида олдинда келган "Парвоз" командаси аъзолари қаторасига учта ўйинда ("Кўчувчи тўсиқлар", "Минди", "Дўстлар бах-

шувида ("Аҳил команда болалари") "Боғизагон" командаси, иккинчи ўйинда ("Курашчилар баҳси") "Парвоз" командаси ғалабага эришди ва командалар 4 тадан очко тўплашди.

Ўйинлар дастурининг еттинчи учрашувига гоҳ "Боғизагон", гоҳ "Парвоз" командаси бир очко фарқ билан олдинмакеин келишди. Дастурнинг олтинчи учрашуви — конкурс бел-

Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги Спорт марказининг улкан спорт залига тўпланган мухлислар XVIII республика "Қувноқ стартилар" телемусобақаси қатнашчилари — Самарқанд вилояти Тойлоқ туманидаги 36-ўрта мактабнинг "Боғизагон" ва Наманган вилояти Қосонсой туманидаги 18-ўрта мактабнинг "Парвоз" командаси аъзолари беллашу-

ҒАЛАБА ИШТИЁҚИ

вини катта ҳаяжон билан кузатишди.

Ҳар икки вилоят чемпионлари "Боғизагон" ва "Парвоз" командаси республика телемусобақасига пухта тайёрганликларини тўсиқлар устидан ва остидан чақонлик билан ўтишларида, югуриш ва акробатик ҳаракатларида, жисмоний кучларини амалга жорий этишда яққол кўрсатишди.

Дастурнинг биринчи учра-

лашуви ("Тортишмачок") жуда ҳаяжонли бўлди. Бунда ҳар икки команданинг 10 нафардан ўғил ва қизлари ўз кучлари, ҳамжihatликларини кўрсатишди. Мусобақада наманганлик ўғил болалар ва самарқандлик қизлар голиб чиқишиб, биттадан очкони қўлга киритишди.

Ўйиннинг еттинчи дастурида ("Ким олдин") ҳар икки команда аъзолари ҳам қўллаб хато-

си) мағлубиятга учрашди ва атиги 3 очко олишди. "Боғизагон" командаси эса 8 очко (охирги ўйинда 1 та жарима очкоси олиб ташлангани ҳисобига) эгаси бўлди. Қизгин ва мурасасиз беллашувда 19:15 ҳисобида голиб чиққан "Боғизагон" командаси энди иккинчи давра мусобақаларида қатнашади.

Ғ.МАННОПОВ

УРУШҚОҚ БОКСЧИ

Оғир вазндаги собик жаҳон чемпиони Майкл Спинкс турмуш ўртоғини ургани учун ўз уйида ҳибсга олинди. Полиция вакилининг хабар беришича, ҳозирча номи ошкор этилмаётган аёл оғир вазиятда шифохонага ётқизилган. Айрим маълумотларга кўра, у 49 ёшда, аммо Спинкс билан қанча яшагани ва қандай муносабатда бўлганлиги аниқланмаган. Майкл эса осонликча кутулди: уни 2,5 минг доллар эвазига кўйиб юбориб, "уй кодекси"ни бузганлиги учун жарима солишди.

Спинкс бокс фаолиятини 1988 йили Майк Тайсон томонидан нокаутга учраганидан бир ой ўтгач тугатган. Унинг кўрсаткичлари куйидагича: 35 та ғалаба, битта мағлубият ва оғир ҳамда супер оғир вазнларда жаҳон чемпиони унвони. 1976 йилда Спинкс Монреалдаги Олимпия ўйинларида олтин медални қўлга киритган.

Венгрияда каратэ бўйича ўтказилган жаҳон чемпионатида қашқадарёлик олти нафар спортчи қатнашиб, шулардан тўрттаси кумуш ва бронза медални қўлга киритишди.

Нодиржон Хўжаев эса 47 та мамлакатдан қатнашган 300 нафар спортчи ўртасида ўзига хос жасорат кўрсатиб, иккита олтин, битта кумуш медал соҳи-

да олган олтин, кумуш ва бронза медалларим сони 20 дан ошиб қолди.

1998 йил Нодиржоннинг ҳаётида ўчмас из қолдирди. Чунки ўша йили Тошкентдаги Олимпия шон-шухрати музейида Президентимизнинг махсус совғасини олишга муваффақ бўлди.

Республика профессии-

МЕДАЛЛАРИМ ЙИГИРМАТАДАН ОШДИ

би бўлди.

— Бу олтин ва кумуш медалларни мустақил мамлакатимиз ва унинг Президентига янги йил совғам деб биламан — дейди Нодиржон. Венгрияда мамлакатимиз мадҳияси янграб, бўйнимга медаллар тақилаётганда кўзларимдан ёш тўкилди. Мустақиллигимиз шарофати ила хорижга чиқишга йўл очилгани учун Оллоҳга шукроналар айтдим. 1998-2000 йиллар давомида жаҳон ҳамда халқаро турнирлар-

онал каратэ маркази аъзоси, мамлакатимизнинг энг ёш қорабелбоғ соҳиби Нодир Хўжаев Қарши шахридаги 23-мактабнинг 6-синфида аъло баҳоларга ўқимокда. Бу иқтидорли ёш спортчидан қашқадарёликларнинг умиди катта. У албатта олимпия ўйинларида қатнашиб, ватандошларига олтин медал ҳада этиди.

Қашқадарё вилояти, "Туркистон-пресс"

ХОККЕЙДАГИ "БОКС"

Миллий хоккей лигасининг "Миннесота Уайлд" жамоаси ҳужумчиси Максим Сушинский машғулот пайтида тўсатдан жамоадоши — дарвозабон Жейми Мак Леннаннинг бошига шайба билан уриб кетди.

Мак Леннан буни ҳақорат деб ҳисоблади ва қўлқопларини ечиб, рақиб билан чинакамга муштлашишга тушди. Тўполонни фақат хоккейчиларнинг жамоадошлари аралашгачина тўхташга муяссар бўлишди. Ҳужумчи ва дарвозабон таржимон ёрдамида бир-бирдан узр сўраб, дўстлашиб кетдилар.

СПОРТ ЁШ ТАҶЛАМАЙДИ

Ростдан, келажагини, соғлигини ўйловчи ҳар бир киши — каттаю кичик, барча спорт билан шуғулланиши лозим. Айниқса, бунга болаликдан киришиш яхши самара беради.

Яқинда Шайхонтохур туманидаги 171-болалар боғчасида Шарқ яккакураши бўйича болалар боғчалари ўртасидаги туман мусобақаси бўлиб ўтди. Биринчиликда ўз ҳудудларида голиб чиққан 40 дан ортиқ ёш спортчилар иштирок этишди. Мусобақаларда тумандаги 21, 71, 84, 170, 342, 448, 461-болалар боғчаларидан келган 20 дан ортиқ ёш Шарқ кураши усталари голиб деб топилди, ҳамда шаҳар биринчилигида иштирок этиш йўлланмасини қўлга киритишди. Голибларга туман ҳокимлигига қарашли "Зийнат" спорт жамиятининг махсус совғалари топширилди.

Суратларда: мусобақалардан лавҳа ҳамда голиб спортчи болакайлар.

Равиль АЛБЕКОВ олган суратлар.

Тошкент шаҳар Собир Раҳимов туманидаги Королл-Каштан (KOROLL-KASHTAN) хусусий фирмасининг думалоқ муҳри йўқолганлиги сабабли

БЕКОР ҚИЛИНАДИ.

Тошкент вилояти Қибрай туманидаги 45-лисей томонидан 1999 йилда Бунёд Турсунов номига берилган О'Р—А 627536 рақамли урта маълумот тўғрисидаги аттестат йўқолганлиги сабабли

БЕКОР ҚИЛИНАДИ.

O'ZBEKISTONNING SUV MANBALARI

(KROSSVORD-TEST)

(7-sinf O'zbekiston tabiiy
geografiyasi asosida)AYLANMA
KROSSVORDBelgilangan xonadan soat mili
yo'nalishida:

1. Manbai oqsuv hisoblanuvchi suv zahirasi (1). 2. Chorvoq suv omboriga quyiluvchi daryo (3). 3. Suvni o'tkazishi qiyin cho'kindilardan iborat tog' jinslari qatlami (2). 4. Sun'iy dengizlardan biri (6). 5. Suv harakati asosida ishlab chiqariladigan energiya (6). 6. Namangan viloyatidagi shifobaxsh ma'danli suv (3).

7. Andijon va Samarqand viloyatlaridagi nomdosh daryo (5). 8. Chotqol tizmasining janubiy yonbag'ridan boshlanuvchi daryo, Sirdaryoning o'ng irmog'i (4). 9. Zarafshonning o'ng irmog'i (3). 10. Sirdaryoning o'rta oqimidagi suv ombori (5). 11. Suv yo'nalishidagi uyurma hosil bo'lgan joy (4). 12. Turkiston tizmasidan boshlanuvchi daryo (4). 13. Amudaryodan suv oluvchi kanallardan biri (2). 14. Chirchiq daryosining yirik irmog'i (2). 15. Suv oqimining kuchli chayqalishi. 16. Amudaryoga arablar bergan nom (2). 17. Qashqadaryo irmog'i (3). 18. Kuchli dengiz to'lqini (3). 19. Bir daryo oqimida bir-biridan ma'lum masofada joylashgan umumiy suv maromi bilan bog'langan bir necha elektr korxonalari (1). 20. Suv sarflanadigan ishlab chiqarish tarmoqlari majmui (2). 21. Mirzacho'lining shimoliy-g'arbidagi soyluk (6).

CHAYNVORD

22. Eng sersuv daryo. 23. Muayyan o'zandagi suv harakati. 24. Suv sirtining jimir-jimir harakati (2). 25. Tog'dan oshib tushuvchi suv yo'li. 26. Sirdaryoning o'ng irmog'i (2). 27. Usti gumbaz shaklida berkitilgan sun'iy hovuz (6). 28. Daryolarning bo'lingan joyi. 29. Yuqori qismi Oqsuv nomi bilan ataluvchi daryo. 30. Sug'orish maqsadida bunyod etilgan suv yo'li. 31. Farg'ona vodiysining g'arbidagi suv ombori. 32. Suv holati. 33. Vodiya nomdosh daryo. 34. Yaqinidan Amudaryo oqib o'tuvchi shahar. (2). 35. Farg'ona vodiysidagi daryo. 36. Chirchiq daryosi yo'nalishida bunyod etilgan GESlardan biri (6). 37. Chotqol va Pistok tog'laridan boshlanuvchi tizma. 38. Katta Farg'ona kanalidan boshlanuvchi daryo (3). 39. Biror narsa tarkibidagi suv. 40. 1898 yili Amudaryo... shahri yonida 6 minut ichida 10 m. qirg'og'ini o'pirib yuvib ketganligi ma'lum. 41. Daryoning boshlanish qismi (4). 42. Daryo bo'yi. 43. Andijon viloyatidagi daryo (8). 44.

Qashgadaryo irmog'i. 45. Amudaryoning boshlanish qismi nomi (1). 46. Poytaxtimiz yaqinidagi ko'l. 47. Surxondaryo irmog'i (11). 48. Dengiz. 49. Qirg'oqlar eroziyasi kuchli bo'lganligidan daryolar-ning suvi ancha... 50. Farg'ona vodiysidagi viloyatga nomdosh suv ombori (3). 51. Tog' jinslarining suv ta'sirida o'zgarish jarayoni. 52. Amudaryoning so'nggi o'ng irmog'i (5). 53. Amudaryoning yunon va rimliklar tomonidan aytilgan nomi. 54. O'zbekiston janubidagi daryo. 55. Chirchiq daryosiga chap tomondan kelib quyiluvchi irmoq.

MUAMMONOMA

Endi shakl aylanalaridagi va markazidagi raqamlarni so'zlar ta'rifidan so'ng qavs ichidagi harflarni javoblardan topib,

muammonomani hal eting. Ulardan aylanalaridagi harflardan soat mili yo'nalishida o'gish bilan daryolarimizdan biri ayon bo'ladi.

Shakl markazida esa o'zbek xalq maqollaridan biri ayon bo'ladi.

Foziljon ORIPOV tuzdi.

Gazetamizning 2000 yil 30 dekabr sonida berilgan
"Ilmu marifat sohiblari solnomasi"
AYLANMA KROSSVORDNING JAVOBLARI

1. Jurjoni. 2. Nizomiy. 3. Xondamir. 4. Avloniy. 5. Gulxaniy. 6. Buxoriy. 7. Xorazmiy. 8. Beruniy. 9. Termiziy. 10. Uvaysiy. 11. Zamaxshariy. 12. Yugnakiy. 13. Yassaviy. 14. Rudakiy. 15. Qoshg'ariy. 16. Havofiy. 18. Mirxond. 19. Behbudiy. 20. Ulug'bek.

K - 1930. I - 1935. S - 1943. T - 1918. O - 1958. N - 1977.

Chapga: O' - 1972. Z - 1995. B - 1996. E - 1998. K - 1999. I - 1933. S - 1939. T - 1948. O - 1511. N - 1956.

MUAMMONOMA

Ochqich so'zlar: 1. Marg'inoniy. 2. Samarqandiy. 3. Naqshband. 4. Jomiy. 5. Avaz O'tar. 6. Gulzor. Tabrik so'zlari.

O'ZBEKISTON YILNOMASI
KROSSVORDI

O'ngga: - 1991. Z - 1992. B - 1993. E - 1994.

Ma'rifat

ТАЪСИС
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги,
Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий Кўмитаси.

Бош муҳаррир:

Ҳалим САИДОВ

Таҳрир хайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ, Жуманазар БЕКНАЗАРОВ, Икром БҮРИБОЕВ, Шукур ЖОНБОВ, Фахриддин КАРИМОВ(масъул котиб), Курбонбой МАТҚУРБОНОВ, Нўъмонжон РАҲИМЖОНОВ, Йўлдош САИДЖОНОВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулкар ТҮЙМАНОВА, Саъдулла ҲАКИМОВ, Уткир ҲОШИМОВ

«Шарқ» нашриёт матбаа концерни босмахонаси.
Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга жавоб қайтарилмайди. «Маърифат»дан материалларни кўчириб босиш тахририят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газетани IBM компютерида
Лилия БИНАШЕВА ва Малоҳат ТОШОВА
саҳифалади.

Навбатчилар: Хулкар ТҮЙМАНОВА,
Хусан НИШОНОВ.

Рўйхатдан ўтиш
тартиби № 20.
ИНДЕКС: 149, 150.
Г-2017.

Тиражи 36.750.
Г. 1 2 3 4 5 6

Ҳажми 4 босма табоқ.
Офсет усулида босилган,
қоғоз бичими А-3.

Босишга топшириш
вақти — 20.00.
Топширилди — 20.30